

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže

Bakalářská práce

Autor: Ilona Mašková

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru

Vedoucí práce: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Hradec Králové

2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Ilona Mašková

Studium: P14K0251

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru

Název bakalářské práce: **Využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže**

Název bakalářské práce AJ: The usage of animal assisted therapy in the prevention and treatment of risk behavior of children and youth

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá zooterapií v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže. První část vymezuje oblasti rizikového chování a pokračuje významem prevence a terapie v rizikovém chování dětí a mládeže. V další části popisuje jednotlivé druhy zooterapie, zabývá se především těmi, na které je zaměřeno empirické šetření. Empirická část práce mapuje současné využívání zooterapie v neziskovém sektoru a hledá možnosti využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže. V neposlední řadě zjišťuje, jaké jsou v současnosti podmínky pro výkon zooterapie.

JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA. Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998, 169 s. ISBN 80-7184-555-8. MACEK, Petr. Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 207 s. ISBN 80-7178-348-x. MICHALOVÁ, Zdeňka. Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 162 s. ISBN 978-80-262-0182-3. NERANDŽIČ, Zoran. Animoterapie, aneb, Jak nás zvířata léčí: praktický průvodce pro veřejnost, pedagogy i pracovníky zdravotnických zařízení a sociálních ústavů. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006, 159 s. ISBN 80-00-01809-8. VELEMÍNSKÝ, Miloš. Zooterapie ve světle objektivních poznatků. České Budějovice: Dona, 2007, 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6. VITÁSKOVÁ, Kateřina. Dítě s poruchou chování a emocí. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 80 s. ISBN 978-80-7368-764-9.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny literatury a zdroje.

V Hradci Králové dne .....

.....

Ilona Mašková

Poděkování

Ráda bych touto formou poděkovala své vedoucí práce Mgr. Stanislavě Hoferkové, Ph.D. za odborné vedení a poskytnutí cenných rad při vypracování práce a všem zúčastněným empirického šetření. Poděkovat bych chtěla také rodině a kolegům ze zaměstnání za trpělivost a shovívavost, kterou mi v době studia projevili.

Anotace

MAŠKOVÁ, Ilona. *Využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 69 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce s názvem *Využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže* si klade za cíl zmapovat současné využívání zooterapie v prevenci rizikového chování dětí a mládeže. Jejím dalším záměrem je zjistit, jaké jsou v současné době podmínky pro vykonávání zooterapie. Teoretická část je členěna do tří kapitol. Definiuje pojmy zdravé a rizikové chování, vymezuje druhy prevence a klade důraz na preventivní programy. V kontextu se také věnuje vztahu prevence a terapie, klasifikuje základní druhy terapií, přičemž se nejvíce zaměřuje na zooterapii. Část práce je samostatně věnována zooterapii, poskytuje náhled do historie a popisuje její základní formy. Zaměřuje se především na ty druhy zooterapií, kterými se zabývají respondenti v empirické části. Empirická část práce je provedena kvalitativním přístupem, pomocí metody interview s vybranými respondenty, kteří mají se zooterapií, dětmi a mládeží s rizikovým chováním několikaleté zkušenosti.

Klíčová slova: rizikové chování, děti, mládež, prevence, terapie, zooterapie

Annotation

MAŠKOVÁ, Ilona. *The usage of animal assisted therapy in the prevention and treatment of risk behavior of children and youth*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 69 pp. Bachelor thesis.

Bachelor thesis entitled *The usage of animal assisted therapy in the prevention and treatment of risk behavior of children and youth* aims to map the current use of animal assisted therapy in the prevention of risk behavior of children and youth. Its further aim is to determine current conditions for zootherapy implementation. The theoretical part is divided into three chapters. It defines the concepts of healthy and risky behavior as well as the types of prevention with an emphasis on preventive programs. The context also addresses the relationship between prevention and therapy and classifies basic types of therapies with the main focus on zootherapy. Part of the work is devoted to zootherapy separately and also provides an insight into the history and describes its basic form. It focuses primarily on those kinds of zootherapy which are dealing with respondents in the empirical part. The empirical section is made as a qualitative approach, using methods of interviews with selected respondents who provides zootherapy to children and youth with risky behavior, and who has several years of experience.

Keywords: risky behaviour, children, youth, prevention, therapy, zootherapy

Obsah

Úvod	8
1 Rizikové chování dětí a mládeže.....	10
1.1 Zdravé a rizikové chování dětí a mládeže.....	10
1.2 Faktory ovlivňující chování	12
1.3 Rizikové chování dle MŠMT a MZ ČR.....	13
2 Prevence a terapie.....	15
2.1 Význam prevence.....	15
2.2 Druhy prevence	17
2.3 Preventivní programy.....	19
2.4 Podmínky úspěšné prevence	20
2.5 Význam terapie	22
2.6 Základní klasifikace terapií	23
2.7 Terapie zaměřená na děti a mládež	24
2.8 Význam zvířete v terapii	25
3 Vymezení problematiky zooterapie	27
3.1 Vývoj zooterapie	28
3.2 Organizace zastřešující zooterapii ve světě a u nás.....	29
3.3 Metody zooterapie.....	30
3.4 Charakteristika canisterapie	33
3.5 Charakteristika felinoterapie	36
3.6 Charakteristika hiporehabilitace a hipoterapie.....	37
3.7 Charakteristika delfinoterapie	38
3.8 Programy zooterapie v neziskových organizacích.....	39
4 Empirické šetření zaměřené na zmapování využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže.....	42
4.1 Koncepce empirického šetření	42
4.2 Metoda sběru dat	46
4.3 Výběr výzkumného vzorku a jeho charakteristika.....	47
4.4 Analýza získaných dat první části výzkumu	50
4.5 Analýza získaných dat druhé části výzkumu	57
4.6 Shrnutí výsledků empirického šetření	59
Závěr	62
Literatura.....	64
Internetové zdroje.....	67
Přílohy.....	69

Úvod

Bakalářská práce nazvaná *Využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže* se věnuje aktuálnímu problému, a tím je rizikové chování dětí a mládeže. Hlavním cílem bakalářské práce je shrnout poznatky o zooterapii a zmapovat její současné využívání v oblasti prevence a terapie rizikového chování dětí a mládeže a zjistit, jaké jsou v současnosti podmínky pro vykonávání zooterapie.

Rizikové chování dětí a mládeže je v současnosti aktuálně probírané téma. Ačkoliv chceme své děti ochránit od všeho špatného, nemůžeme vždy zabránit, aby se nesetkaly s negativními vlivy prostředí, které se v životě vyskytují. V tomhle směru je velmi důležitá prevence. Většina dětí zvířata miluje a téměř každé dítě si přeje mít doma domácího mazlíčka. Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku zooterapie mnohem hlouběji a hledá souvislosti, jak rizikovému chování jejím prostřednictvím předcházet, či jak je možné ho řešit.

Téma bakalářské práce nebylo vybráno zcela náhodně. V minulosti jsem měla kocoura plemene ragdoll, které je ve felinoterapii, což je jeden z oborů zooterapie, převážně využíváno. Jeden z předků mého kocoura byl právě v souvislosti s felinoterapií zmiňován v odborných článcích i publikacích. Jeho vlastnosti a povahové rysy byly natolik specifické, že bylo vhodné jich využít převážně k terapiím s problémovými dětmi. Kocour Eliash de Borgione působil jako kočičí terapeut ve dvou zařízeních pro děti a mládež, kterým selhala primární rodinná péče. S paní ředitelkou jednoho ze zařízení jsem byla již delší dobu v kontaktu a posléze se mi stala i jedním z respondentů v bakalářské práci.

Teoretická část práce se dělí na tři kapitoly, které jsou spolu úzce provázány. První kapitola se věnuje rizikovému chování a vysvětluje základní pojmy a faktory, které ho způsobují. Druhá kapitola je zaměřena na prevenci a terapii rizikového chování, klade především důraz na preventivní programy a na druhy prevence a terapie. Třetí část je nejrozsáhlejší, vysvětluje historii zooterapie, přičemž jsou blíže specifikovány ty druhy zooterapie, které jsou v současné době ve spojitosti s rizikovým chováním nejužívanější nebo mají nejzajímavější výsledky.

Empirická část bakalářské práce je tvořena kvalitativním výzkumným šetřením metodou interview, kdy respondenty jsou osoby, které mají se zooterapií a s dětmi s rizikovým chováním několikaleté zkušenosti. Interview se zúčastnili celkem čtyři respondenti, kteří byli

na základě vhodných kritérií osloveni a s rozhovorem souhlasili. Zajímaly mně především jejich výsledky práce v této oblasti. Přepis jednoho rozhovoru tvoří samostatnou část přílohy v bakalářské práci.

Zooterapie se používá především ve speciální pedagogice v souvislosti s různými typy zdravotního nebo mentálního postižení. Také se využívá v domovech pro seniory, kde zvířata, převážně psi a kočky, mají úlohu rozptýlení při návštěvách starých a opuštěných lidí, kteří čerpají pozitivní energii ze zvířat. Bakalářských a diplomových prací bylo na tohle téma napsáno již mnoho. Ve své bakalářské práci se však zaměřuji na zcela jinou kategorii, kterou jsou děti a mládež ohrožené rizikovým chováním nebo prostředím. Rizikové chování může být určitým předstupněm vzniku dalšího možného patologického chování, které může mít pro ně samotné i pro společnost negativní následky.

1 Rizikové chování dětí a mládeže

Rizikové chování je značně obsáhlé téma celé řady teorií, které se snaží vysvětlit souvislost mezi biologickými, psychologickými a sociologickými příčinami nebo jejich kombinacemi. Do dokumentů resortu školství byl tento termín zaveden pravděpodobně v roce 2010. Syndrom rizikového chování představuje takové chování jedince, které má tendence chovat se rizikově i v dalších oblastech života. Pokud jsou jednotlivé prvky takového chování vzájemně propojeny, vytváří ono zmíněné rizikové chování.¹ Újma, kterou může jedinec sobě nebo ostatním způsobit, může mít formu tělesnou, duševní, společenskou nebo materiální. Lze také říci, že rizikové chování bývá předstupněm vzniku deviací nebo sociálně patologického chování.²

„Pojem rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince a/nebo ohrožují jeho sociální okolí, přičemž ohrožení může být reálné nebo předpokládané.“³

Veronika Nielsen Sobotková uvádí, že určité rizikové chování patří do normativní součásti vývoje mladých lidí. Autorka došla ve své práci k závěru, že 50% adolescentů se právě v tomto období zapojí alespoň do jedné z forem rizikového chování i s jejími typickými projevy. Načež u většiny mladých lidí v pozdějším věku tyto projevy většinou samy vymizí. Sobotková rovněž uvádí, že fenomén rizikové chování je celospolečenskou záležitostí, které lze chápat jako nadřazený termín k pojmům problémové chování, asociální, delikventní, antisociální a disociální a další.⁴

1.1 Zdravé a rizikové chování dětí a mládeže

V každé době starší generace pohlížela kriticky na tu mladší. Pro člověka bylo vždy riskování a vystavování se určitému riziku záležitostí z běžného života. Problém nastává ve chvílích, kdy jedinci nebo společnosti není takové chování ku prospěchu a postrádá racionální podstatu. V období dospívání dochází u mladých lidí k tendenci riskovat více, zjišťovat hranice svých

---

¹ HUTYROVÁ, Miluše, Michal RŮŽIČKA a Jan SPĚVÁČEK. *Prevence rizikového a problémového chování*. 2013. s. 55-57

² JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 2015. s. 66

³ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2012. s. 127

⁴ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. 2014. 39-40

možností, mnohdy bez obav z možných následků. Rychlý životní styl, moderní doba a konzumní způsob života vedou k tomu, že se chuť riskovat stále zvyšuje. Další podstatný vliv na dnešní mládež mají média a reklamy, hlavní hrdinové z filmů a počítačových her bývají vulgární, riskují život svůj i cizí, kouří, oddávají se promiskuitnímu a volnému sexu a drogám, hazardují v rychlých autech. Mladým lidem chybí tradiční pozitivní vzory i ve sportu, atraktivní jsou nejvíce nebezpečné hry i sporty a aktivity, které již se sportem nemají nic společného.

Většina mladých lidí se s tímto obdobím experimentování a riskování vyrovná. Při zachování určité míry může být zkušeností dobře využitelnou v dospělosti. Mladý člověk zjistí své hranice, získá samostatnost, sebevědomí a respekt svých vrstevníků. Rizikové chování, kterým se zabývají lékaři, psychologové a jiní odborníci, je ovšem takové, které ohrožuje prospěch, zdraví a život mladých lidí i jeho okolí. Problémem, ale také zároveň úkolem prevence a terapie, je nalézt pro dospívajícího jedince vhodnou alternativní podobu aktivit, které by plnily podobnou funkci.⁵

Důvody chování v adolescenci rozděluje Sobotková do tří úzce propojených skupin, vymezených primárními způsoby chování:

- Formování identity – nápodoba dospělých, kdy adolescenti zažívají pocity dospělosti, přestože mají k dospělosti stále velmi daleko. Může se jednat např. o kouření cigaret nebo o předčasné sexuální zkušenosti, ale někdy právě naopak o přebírání zodpovědnosti za někoho druhého.
- Vztahy s vrstevníky - snaha o prokázání nezávislosti na rodičích a blízkých, sdílení zážitků a emocí se svými kamarády, často spojené se soutěživostí. V tomto případě se může jednat o první drogové zkušenosti, ale může to být také rozhodnutí žít odlišným stylem života, můžou to být i specifické způsoby stravování.
- Vztahy s dospělými – zkoumání reakcí a limitů, což mnohdy vede právě k možným problémům, roztržkám a hádkám v rodině, ve škole, ve společnosti atd.⁶

---

⁵ Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 1. odborný seminář, 5. - 7. září 2000, SZÚ Praha. 2000. s. 13-15

⁶ SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. 2014. s. 34-35

1.2 Faktory ovlivňující chování

Faktorů, které mají za následek pozitivní nebo negativní chování dětí a mládeže, je celá řada, ale můžeme je shrnout do několika základních oblastí. Velmi často přítomnost rizikového chování vzniká různou kombinací rizikových faktorů. Velmi důležité je včasné podchycení problémového chování dítěte dříve, než se z jeho experimentování stane rizikový životní styl.

- **Individuální faktory:**

Rizikové: problémové chování v dětství, zanedbávání a zneužívání dítěte, malá sebedůvěra a sebeúcta v adolescenci, chronická nemoc a handicap, špatný školní prospěch, chudoba, těhotenství a rodičovství, příslušnost k etnickým nebo jiným menšinám.

Ochranné: vysoká inteligence při vyrovnávání se s negativními zkušenostmi, sebeúcta a sebedůvěra, zapojení do pozitivní skupiny vrstevníků, vážení si zdraví a života, účast na školních a zájmových aktivitách, empatie, altruismus, schopnost sebekontroly.

- **Rodinné faktory:**

Rizikové: významná ztráta v rodině, zavržení rodiči, fyzická nebo duševní nemoc rodičů, závislosti na návykových látkách u rodičů, nedostatečná komunikace, dysfunkce v rodině.

Ochranné: dobré vztahy v rodině, otevřená komunikace, shoda s hodnotami rodiny a svých vrstevníků, podpora dospívajícího s přijmutím odlišností jeho osoby.

- **Společenské faktory:**

Rizikové: chudoba, příležitost k nelegálním činnostem, negativní vzory v okolí, legální přístup ke zbraním, nízká úroveň vzdělání, nezaměstnanost.

Ochranné: pozitivní vzory ve společnosti, dostatek dospělých věnujících se dětem a mládeži, kvalitní školy, vytváření příležitostí pro kreativitu mládeže, přísné zákony vztahující se ke drogám a zbraním.

Co se týká socioekonomického statusu rodiny, je nutno podotknout, že nejen chudoba zvyšuje riziko, stejně problémoví mohou být i jedinci z vyšších sociálních tříd, zvláště co se týká dostupnosti drog a malého zájmu rodičů o děti.⁷

---

⁷ Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 1. odborný seminář, 5. - 7. září 2000, SZÚ Praha. 2000. s. 20-21

1.3 Rizikové chování dle MŠMT a MZ ČR

Primární prevence MŠMT ČR se zaměřuje na tyto oblasti rizikového chování:

- agrese a agresivní chování – patří sem také šikana, rizikové formy komunikace prostřednictvím masmédií, násilí, antisemitismus, extremismus, rasismus a další
- delikventní chování ve vztahu k hmotným statkům – např. krádeže, vandalismus, graffiti
- záškoláctví – útěky, toulání a neplnění školních povinností
- závislostní chování – užívání všech návykových látek, také sem patří netolismus a gambling, problémy s nezvládnutým využíváním PC
- rizikové sportovní aktivity
- rizikové chování v dopravě
- negativní působení sekt
- sexuální rizikové chování⁸

Dále sem můžeme začlenit i dva další okruhy, které se týkají především oblasti zdravotnictví:

- poruchy příjmu potravy
- syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte

Výčet všech rizikových aktivit nemůže být nikdy uzavřený a konečný. Dnešní moderní doba neustále nahrává novým trendům, které mohou mít vliv na rizikové chování dětí a mládeže. Příkladem jsou nové adrenalinové sporty, volnočasové aktivity a stále nové druhy syntetických drog. Některé aktivity a chování mladých lidí jsou mimo jiné na hraně našeho společenského vnímání, je složité určit, co „už je škodlivé“ pro jedince nebo společnost a co ještě ne.⁹ Dle výzkumů bylo zjištěno, že jedinci vyhledávající mimořádně silný prožitek, vykazují vyšší hladinu pohlavních hormonů a tato záležitost je z 60% dědičná. Samozřejmě závisí také na vlivu okolního prostředí, zda se budou tyto vrozené dispozice dále rozvíjet sociálně přijatelnou formou.¹⁰

---

⁸ Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018. *Min. školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online].

⁹ DOLEJŠ, Martin, Ondřej SKOPAL a Jaroslava SUCHÁ. *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. 2014. s. 23

¹⁰ JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 2015. s. 67

V roce 2012 byl zpracován výzkum s názvem *Vliv vybraných charakteristik rodinného prostředí na rizikové chování 15tiletých adolescentů*, který se zaměřoval na rozvoj rizikového chování adolescentů, zaměřil se zejména o přímý vliv kouření rodičů na kuřácké chování dítěte. Tento výzkum byl vytvořen s podporou grantu Ministerstva zdravotnictví. Zkoumaný soubor tvořilo 1635 adolescentů ve věku 15 let a jejich rodiče. Z celkového souboru tvořilo 52% chlapců a 48% dívek. Výsledná data byla získána pomocí dotazníkových baterií, které byly rozděleny na cílové skupiny pro adolescenty, jejich rodiče a ošetřující lékaře.

Výzkum se zaměřil na následující rizikové chování:

1. užívání návykových látek (kouření, alkohol, nelegální drogy, čichání těkavých látek
2. poruchy chování (agresivní chování, záškoláctví)

V tomto výzkumu se prokázala přímá souvislost s kuřáctvím jednoho rodičů a kouřením jejich dítěte, přičemž pohlaví rodiče nehrálo žádnou roli. Mezi tím, zda kouří jeden nebo oba rodiče, nebyl přímý vztah prokázán, stejně tak nemá vliv intenzita kouření. Výzkumníci došli k závěru, že zjevná pravidelné prezentace tohoto chování v podobě viditelných nedopalků a cigaretového zápachu atd., děti zásadně formuje. Na ostatní projevy rizikového chování nemělo kouření rodičů již žádný vliv. Zajímavý výsledek přinesl výzkum v souvislosti s vyšší zaměstnaností matky (víkendy, noční služby), kdy bylo možné vysledovat u dětí zvýšený projev rizikového chování (převážně kouření a užívání alkoholu). V případě nezaměstnanosti matky se objevuje agresivní chování dítěte. Výzkum potvrdil vliv modelových vzorců chování a jímání vzorců chování. Zajímavostí je, že podobné vzorce chování se netýkají alkoholismu rodičů.¹¹

---

¹¹ Novotný, J. S. & Okrajek, P. (2012). Vliv vybraných charakteristik rodinného prostředí na rizikové chování 15tiletých adolescentů. E-psychologie [online].

2 Prevence a terapie

Pojem prevence je účelné používat ve vztahu ke zdraví, zatímco pojem terapie ve vztahu k nemoci. Vzájemný vztah prevence a terapie je definován výstižně touto citací: „...*poznatků prevence může a musí být využito pro rozvoj terapie a poznatků terapie může a musí být využito pro rozvoj prevence. Každý poznatek z oblasti terapie obohacuje prevenci a prakticky ji napomáhá a každý poznatek z oblasti prevence napomáhá rozvoji a dokonalosti terapie vytvářeje současně i zárodek pro její negaci.*“¹²

V každé společnosti se objevují jevy, které mají negativní vliv na společnost. Patří mezi ně prostituce, alkohol, cigarety apod. Můžeme přijmout razantní opatření, a tím zabránit jejich výskytu. Tento přístup ovšem nahrává dalším nelegálním činnostem, takže je není možné definitivně zakázat. Druhou možností je nasadit taková preventivní opatření, která s využitím maximálního úsilí společnosti zabrání jejich výskytu. Ovšem i velmi dobře připravená a propracovaná prevence nebude nikdy fungovat stoprocentně. Proto zbývá třetí přístup a tím je terapie, která se zaměřuje na nápravu, léčbu a zmírňování důsledků takových jevů.¹³

Po řadu let se prevence a terapie vyvíjely odděleně od sebe nebo i v přímém protikladu. Nelze označit přesnou hranici mezi nimi. Obecně lze určit, že ta část terapie, která má za cíl předejít zhoršení nemoci apod., se stává již součástí prevence.

2.1 Význam prevence

*„Prevence je v zásadě o péči, o vzájemných vztazích a o otevřené výměně informací. Neexistují žádné jednoduché odpovědi, pouze moudře vedené rozhovory.“*¹⁴

Marsha Rosenbaum

Pojem prevence (anglicky prevention) znamená „předejít, zabránit“ nežádoucím jevům, nehodám, nemocem, úrazům. Termín prevence je multioborovým pojmem, se kterým se setkáváme téměř v každé vědní disciplíně, např. v lékařství, v kriminologii, ekologii atd. V pedagogické oblasti představují preventivní strategie všechny prostředky, které napomáhají

---

¹² DRBAL, Ctibor. *Analýza současného pojetí prevence*. 1968. s. 80-85

¹³ KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. 2010. s. 301

¹⁴ ROSENBAUM, Marsha. *Bezpečnost především...realistický přístup k dospívajícím a drogám* [online].

pozitivně ovlivňovat oblast výchovy. Sociální prevencí lze označit souhrnně opatření zabraňující sociálnímu selhání jedince.

Obecně využíváme **tři stupně prevence**:

- primární – předcházení ohrožujícím situacím ve společnosti
- sekundární – zaměřuje se již na konkrétní skupinu ohroženou negativním jevem
- terciární – zaměřená na jedince, u kterého se negativní jev již objevil¹⁵

Bez jasné definice cílové skupiny, postupu práce s ní a hodnocení celkové efektivity nemůže být žádná prevence přínosná. Čím více lidí ji využije, tím je větší naděje na její význam a ovlivnění. Nejhorší strategií jsou u všech cílových skupin pokusy ovlivňovat pouze ohrožené děti (děti v riziku) pouhým poučením nebo poskytnutím informací.¹⁶

Cílovou skupinou preventivních opatření by měly být:

- hyperaktivní děti
- děti selhávající ve škole
- děti s poruchami chování
- děti zneužívané a týrané v rodinách
- děti z dysfunkčních rodin
- děti z míst, kde je vysoká úroveň kriminality
- děti z rodin žijících pod hranicí životního minima
- děti z rodin, kde chybí otec
- děti s predelikventním chováním
- populace všech rodičů žijících v komunitě
- populace všech občanů státu¹⁷

Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání - kriminalitě, abúzu drog, odpadávání ze škol a učebních poměrů, předčasným těhotenstvím, nákaze virem HIV. Cílem primární prevence nemůže být pouhá absence patologických jevů, ale především prevence

---

¹⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2015. s. 450

¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 2011. S. 264

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 2011. s. 263

protispolečenského sociálního chování. Existence primární a sekundární prevence nebude mít smysl, aniž by děti měly hodnotovou orientaci s podporou alternativních programů, které by je odkláněly od rizikového způsobu života.

2.2 Druhy prevence

Primární prevencí rozumíme veškeré aktivity realizované s cílem předejít problémům v současné společnosti, které souvisejí se sociálně patologickými jevy, případně co nejvíce minimalizovat jejich dopad a rozšíření ve společnosti.¹⁸ MŠMT ČR přistoupilo na dělení primární prevence na specifickou a nespecifickou.

S **primární prevencí specifickou** se setkáváme běžně v mateřských a základních školách, školských zařízeních. Primární prevence je všeobecná systémová preventivní strategie, která se užívá v běžných zařízeních, aniž by se u dětí projevovaly známky problémového či poruchového chování. Zahrnuje v sobě prvky nácviku sociálních dovedností, komunikačních schopností, spolupráce, zakotvení správných pravidel a norem chování, respektování autorit a dalších důležitých sociálních pravidel. Zaměřuje se tedy na ty negativní vzorce chování, jež se v naší společnosti objevují nejčastěji a znamenají pro ni jisté ohrožení.¹⁹ Proto má tato prevence velkou úlohu pro jedince i společnost, její úkoly je nutné považovat za velmi důležité. Úkoly specifické primární prevence měly by být prováděny zodpovědně s odbornou přípravou a s citlivým lidským přístupem.²⁰

S **primární prevencí nespecifickou** se setkáváme běžně v každodenním životě, preventivní činnost je namířena na běžnou populaci. Jedná se hlavně o klasickou výchovu v rodině dítěte, kdy dítěti vštěpujeme určitá společenská pravidla, vedeme je k zodpovědnosti za své jednání. Bohužel v naší společnosti nespecifická forma primární prevence značně selhává a mnoho mladých jedinců působí negativně, ale intenzivně na chování a jednání ostatních. Příkladem nespecifické všeobecné prevence je dobrá organizace volnočasových aktivit, patří sem zájmové kroužky, sportovní aktivity nebo programy na zlepšení životního

---

¹⁸ PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 2007. s. 90-91

¹⁹ VITÁSKOVÁ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocí*. 2009. s. 32

²⁰ VOCILKA, Miroslav. *Netradiční forma prevence poruch chování: (náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež)*. 1997. s. 7-15

stylu. Mezi nespecifické cílené prevence lze zařadit nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, které nabízejí využití volného času také pro děti a mládež z rizikových skupin.²¹

Sekundární prevence se týká dětí a mládeže, u kterých se již poruchové nebo problémové chování projevilo a můžeme je zařadit do oslabené nebo ohrožené skupiny, kterou nazýváme „riziková“. Je velmi důležité problém včas rozpoznat a včas pedagogicko-psychologicky zasáhnout, proto se někdy také hovoří o selektivní preventivní intervenci, mezi jejíž podstatné složky patří depistáž (vyhledávání rizikových znaků), a intervenci (psychologická první pomoc). Příklady sekundární prevence může být např. řešení školních nebo osobních problémů ze strany učitele nebo výchovného školního poradce, spolupráce s rodinou a dalšími odborníky (např. z pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a střediska výchovné péče).²²

Rizikovou skupinou máme na mysli ty děti a mládež, u kterých dle určitých známek lze posuzovat, že budou mít sklon k delikventnímu chování. Pro tyto děti nabízejí své preventivně-výchovné služby nízkoprahová centra.

Terciární prevence je nejzávažnějším stupněm preventivní strategie a zaměřuje se velmi úzce na konkrétní dítě nebo skupinu dětí s vážnými poruchami chování a emocí. Hlavním cílem této strategie je eliminovat konkrétního jedince z nepoškozené společnosti tak, aby dále nedocházelo k šíření poruchového chování a přidružování dalších patologických jevů. Terciární prevence zahrnuje také individuální vzdělávací plán dítěte nebo mladistvého, většinou však se jedná o pomoc ve střediscích výchovné a ústavní péče v rámci vyloučení dítěte z běžného neporušeného kolektivu. Do všech těchto školských zařízení přicházejí děti a mladiství na základě rozhodnutí soudu o ústavní nebo ochranné výchově, na základě předběžného opatření nebo na základě žádosti osoby odpovědné za výchovu dítěte.²³ Terciární prevence se zaměřuje především na způsoby, jež zabraňují škodám, které dávají

---

²¹ KIKALOVÁ, Kateřina a Miroslav KOPECKÝ. *Úvod do studia prevence závislostí dětí a dospívajících*. 2014. s. 10

²² JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 2015. s. 69

²³ VITÁSKOVÁ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocí*. 2009. s. 32-38

příčinu vadnému životnímu stylu. Nápravná opatření mají zmírnit nebo předcházet možné recidivě.²⁴

Zařízení zabývající se terciární prevencí:

- diagnostické ústavy pro děti a mládež
- dětské výchovné ústavy
- dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí
- výchovné ústavy pro mládež
- výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou péčí²⁵

Součástí preventivní práce se skupinou dětí, která do této kategorie spadá, je reedukace, socioterapie a psychoterapie, které vyžadují specifickou odbornou přípravu, psychickou odolnost a většinou dlouhodobý výcvik.²⁶ V současné době vznikají také detenční a léčebně-výchovné ústavy pro tak odchylné mladé lidi, kteří nejsou zvladatelní v běžných typech ústavních institucí.²⁷ Terciární prevence je také zastoupena Harm Reduction programem (práce streetworkerů).

2.3 Preventivní programy

Myšlenka podpory pozitivního chování: „Vždy je lepší předjímat než řešit již vzniklé problémy, a je důležitější odměňovat správné chování než trestat to špatné.“²⁸

Chceme-li vytvořit efektivní preventivní program, je nutné předem vědět, které specifické cílové skupině je určen, zejména v primární prevenci. Dále je třeba se zaměřit na rizikové jedince, na nejvíce ohroženou věkovou skupinu dětí negativními vlivy společnosti, na ty, co mají specifické genetické predispozice a jež mají psychické problémy a poruchy nebo poruchy chování a učení. Program musí splňovat určitá kritéria konkrétní cílové skupiny,

---

²⁴ JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 2015. s. 70

²⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 2011. s. 151

²⁶ JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. 2015. s. 70

²⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 2011. s. 151

²⁸ PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 2007. s. 35

musí být dostupný a musí respektovat práva účastníků. Součástí je zajištění personálních a ekonomických požadavků. Je prezentován kvalifikovaně a důvěryhodně. Nelze opomenout také jeho efektivitu a kvalitu, vyžadující dlouhodobé a systematické působení.²⁹

System prevence podněcující úzkou spoluprací mezi orgány veřejné správy a nevládními subjekty přináší do naší společnosti zcela nové prvky. Občanské iniciativy, které díky takové spolupraci vznikají, mají možnost v těchto podmínkách působit a aktivně se podílet na tvorbě kvalitních programů.

Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR zahrnují především aktivity, které se týkají oblasti prevence: násilí a šikanování, záškoláctví, kriminality, delikventního chování, vandalismu, antisemitismu, užívání návykových látek, ohrožování mravní výchovy a dalších.³⁰

Skupiny preventivních programů:

- předškolní programy pro děti
- programy pro rodiče
- programy provázané se školou
- vrstevnické programy
- komunitní programy
- programy podporující uplatnění mládeže na trhu práce³¹

2.4 Podmínky úspěšné prevence

Předpokladem úspěšné prevence je důležité, aby byla dobře zvládnutá uvedená kritéria.

- Výchova budoucích rodičů a stávajících rodičů - jediné výchova se základními pravidly etiky v kontextu s výchovou hodnotám života, lásky, sexu, manželství a rodičovství, může zaručit kvalitní rodinné zázemí pro budoucí děti. Je obzvláště důležité porozumět individualitám dítěte, adekvátně řešit problémové situace ve

---

²⁹ HUTYROVÁ, Miluše, Michal RŮŽIČKA a Jan SPĚVÁČEK. *Prevence rizikového a problémového chování*. 2013. s. 15

³⁰ PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 2007. s. 93

³¹ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 2011. s. 264-265

vztazích, umět napravovat chyby ve vztahu a přístupu k dítěti. Poruchy chování a emocí nesouvisí jen se samotnými dětmi, ale je spjato především s prostředím, ve kterém žijí a ve kterém vyrůstají.

- Podpora vlády - je důležité, aby se i vláda zajímala o preventivní programy a pomohla najít uplatnění co největšímu počtu dětí a mladistvých.
- Vzájemná spolupráce odborníků – patří sem odborníci z různých oblastí, kteří úzce pracují s dětmi a mladistvými (lékaři, psychiatři, odborníci zabývající se kriminalitou mládeže a drogovou závislostí), ale také odborníci z nevládních organizací pracujících v oblasti prevence.
- Výchova kvalitních pedagogů – každý učitel se určitou mírou podílí na prevenci rizikového chování, je ovšem nutná i další spolupráce všech ostatních pracovníků školy, ale také žáků, studentů a rodičů či dalších subjektů.³²

Dle Richarda Jedličky a kolektivu není nutné, aby v současné době vznikaly nové instituce, ale aby se prevencí v raném věku dětí věnovaly především již existující mateřské školy, které mají veškeré materiální i personální vybavení. V systému našeho školství se hovoří především o výchově v mateřských školách, ale již minimálně o potřebných formách prevence rizikového chování dětí v této věkové úrovni.³³

Pro efektivnost preventivních strategií je nutný předpoklad spolupráce všech složek společnosti (rodiny, školy a školských zařízení, pedagogicko-psychologických poraden, speciálních pedagogických center středisek výchovné péče). Bohužel, v mediální oblasti je nutné konstatovat absenci systémového působení v oblasti výchovy a vzdělávání k pozitivnímu a zdravému životnímu stylu.³⁴

Základní složkou řádné socializace dítěte i preventivní péče o dítě je rodina. V důsledku nepříznivých životních, sociálních a především výchovných podmínek v rodině, možná také společně s genetickým faktorem, dochází k mravnímu pokřivení u dětí. Tyto děti se pak opakovaně dopouštějí asociálního jednání, které pramení právě ze špatných výchovných podmínek v rodině. V současné době je v naší zemi nedostatečně realizována raná péče u dětí předškolního věku.

---

³² *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 1. odborný seminář, 5. - 7. září 2000, SZÚ Praha. 2000. s. 34*

³³ JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. 2015. s. 403-406*

³⁴ PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku. 2007. s. 91*

2.5 Význam terapie

Význam slova terapie (anglicky therapy) znamená léčení tělesných nebo duševních poruch a poruch chování.³⁵ Termín terapie je řecko-latinsko původu a odkazuje nejen na léčení a ošetřování, ale také na starání se, péči, pomáhání nebo cvičení.³⁶

Jako aktuální pro naši práci můžeme uvést definici Oldřicha Müllera: „*Jakékoli terapeutické přístupy lze obecně vymezit jako takové způsoby odborného a cíleného jednání s člověkem, jež směřují od odstranění či zmírnění nežádoucích potíží, nebo odstranění jejich příčin, k jisté prospěšné změně (v prožívání, chování, fyzickém výkonu atp.).*“³⁷

Primárně bylo a je léčení uplatňováno v medicíně, kde se nadále respektuje třídění terapií na tyto postupy:

- chirurgické (radikální) – léčení pomocí operativního ošetření
- medikamentózní (farmakoterapie) – léčení pomocí léků a infuzních roztoků
- fyzioterapeutické – léčba pohybového aparátu, jehož funkce je narušena po úraze i nemoci (i psychiky)
- psychoterapeutické – léčba narušeného duševního stavu člověka nebo náprava vztahu k sociálnímu systému³⁸

Terapie má svůj původ ve speciálně pedagogické praxi, kde jejími hlavními požadavky byly mimo výchovy a vzdělávání znevýhodněných osob, také požadavky na jejich rehabilitaci. Speciální pedagogika těží také z jiných humanitních oborů, nejvíce aplikovatelných poznatků těží především z velmi blízké psychoterapie a fyzioterapie. Dalšími obory a využitelnými zdroji jsou také medicína, pedagogika, psychologie, kulturní antropologie, filozofie, sociologie a právo, dále také využívá určitých prvků z umění, např. umění a hru. Psychologických prostředků se vhodně používá při různých terapeutických přístupech, především za účelem změny chování klientů, jejich myšlení a emocí společensky přijatelným způsobem. U dětí se využívá např. u nepřiměřené agresivity.³⁹

---

³⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2015. s. 611

³⁶ *Další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti podpory komunikativních kompetencí žáků se vzdělávacími potřebami*. [online].

³⁷ MÜLLER, Oldřich. *Expresivní terapie ve speciální pedagogice*. 2013. s. 7

³⁸ MÜLLER, Oldřich. *Expresivní terapie ve speciální pedagogice*. 2013. s. 8

³⁹ *Další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti podpory komunikativních kompetencí žáků se vzdělávacími potřebami*. [online].

2.6 Základní klasifikace terapií

Základní členění terapeutických přístupů s jasně zřetelným významovým akcentem, které jsou používané především ve speciální pedagogice:

- herní terapie
- činnostní a pracovní terapie – argeterapie
- psychomotorická terapie
- terapie za účasti zvířete – zooterapie (animoterapie)
- expresivní terapie – arteterapie, muzikoterapie, dramaterapie atd.⁴⁰

Praktikování terapeutických přístupů ve speciální pedagogice lze využít i v jiných oborech. Např. v mateřských školách lze použít herní terapii u dětí s nepřiměřenou agresivitou. Prostřednictvím hry, která znamená pro dítě zábavu, je možné minimalizovat projevy agresivity. Platí to především u tzv. sociálních her, kdy se při pohybových aktivitách učí ovládat své tělo a přátelsky se dotýkat těch druhých, rovněž jim umožňuje vnímat důsledky z vlastního chování. Agresivně chovající se děti, mívají narušené vnímání tělesnosti. Při těchto hrách a cvičeních se děti učí např. pokojně řešit konflikty, odbourávat zlost a agresivitu, lépe porozumět sobě i druhým, uvědomit si a vyjádřit agresivní pocity jiným způsobem.⁴¹

Dalším velmi užívaným pojmem je socioterapie (nebo také sociálně terapeutické činnosti), která se také týká terapeutického přístupu. Obecně lze říci, že hlavním úkolem je vrátit člověka do normálního života a ke společensky přijatelnému způsobu chování. Sociálně terapeutické přístupy se využívají především v souvislosti s delikventy, kteří se vrací do normálního života, s jedinci s vážnou změnou zdravotního stavu nebo vstupem do nové životní fáze.⁴²

Sociálně terapeutické činnosti jsou dnes zakotveny v Provděcí vyhlášce k zákonu o sociálních službách, kde je jasně uvedeno, že jsou součástí odborného sociálního

---

⁴⁰ ZIKL, Pavel. *Terapie ve speciální pedagogice: (ergoterapie, fyzioterapie, Bazální stimulace)*. 2014. s. 7-8

⁴¹ MICHALOVÁ, Zdeňka. *Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. 2012. s. 120

⁴² KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. 2010. s. 303

poradenství v oblastech orientace v sociálních systémech, právu, psychologie a v oblasti vzdělávání.⁴³

Nejdůležitější zásady terapeutických přístupů:

- Probíhají v určitém prostředí a v určitém čase (v ambulanci, v komunitě, ve více či méně pravidelných intervalech, dlouhodobě či krátkodobě).
- Mají organizační formu (např. individuální, rodinnou, párovou atd.).
- Terapeutický přístup odpovídá určité orientaci i metodě práce terapeuta.
- Závisí na věku, příčinách potíží a symptomech klienta (např. jde-li o děti, dospělé či seniory).
- Prvotně jsou zaměřeny na somatické, psychické změny u klienta.
- Bývají zacíleny léčivě, ale také preventivně a rehabilitačně (to znamená, že může být dosahováno nejen prospěšné změny, ale i zmenšování rizika dalších potíží a napomáháno ke zlepšení stavu).⁴⁴

2.7 Terapie zaměřená na děti a mládež

Dětská psychoterapie se díky své specifikaci stala nezávislou terapeutickou disciplínou. Při terapiích s dospělými se využívá rozhovor, u dětí jako komunikační prostředek se využívá hra. Dětský psychoterapeut si musí získat důvěru dítěte tím, že se účastní her s co největším zapojením vlastní fantazie. Je tedy nutné, aby se částečně vrátil do svého dětství, ale přesto musí čelit problémům dítěte, které potřebuje jeho odbornou pomoc. Zde je opravdu nutná nejen vysoká odbornost, ale také zkušenost pracovníka, aby odhalil problematická ohniska.⁴⁵

---

⁴³ ŠIMKOVÁ, Lenka. Socioterapie aneb: Když poradenství nestačí. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online].

⁴⁴ *Další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti podpory komunikativních kompetencí žáků se vzdělávacími potřebami.* [online].

⁴⁵ *1000 řešení alternativní medicíny.* Přeložil: Hana JOVANOVIČOVÁ. 2007. s. 128

V případě dětí musí být terapeut připraven především na:

- zvláštnosti spojené s jejich vývojem - riziko zvoleného terapeutického postupu se špatně vyhodnocenou příčinou chování
- specificky dětský způsob komunikace - odlišná verbální a neverbální komunikační rovina
- neustále přítomné potřeby bezpečí a lásky - nevhodné je, pokud při terapii dítě pociťuje strach (z terapeuta nebo místa) nebo když terapeut nahrazuje dítěti rodiče
- vliv a význam výchovného prostředí - bývá velmi častou příčinou problémů, pokud se terapie zaměřuje také na návrat do tohoto prostředí (důraz na zvyšování sebedůvěry, zlepšování adaptačních schopností atd.)
- zvýšený egocentrismus - děti hledají příčiny svých potíží ve svém okolí⁴⁶

Při realizaci terapeutických aktivit se využívají profesionálové i zaškolení laičtí terapeuté, kteří pod dohledem odborníka pracují na dílčích úkonech. Mohou to být např. terapeuté pracující s drogově závislými (vyléčenými narkomany). Ve školství to mohou být učitelé, asistenti nebo rodiče, které vyškolí např. fyzioterapeut. Terapie není zaměřena jen na zmírnění a léčbu somatických nebo psychických obtíží, ale má uplatnění také v rehabilitaci pedagogické nebo sociální.⁴⁷

Cílem terapeutické intervence je odstranění nebo zmírnění obtíží klienta nebo jeho rodiny s využitím speciálně-pedagogických postupů, může být také případnou prevencí dalších sekundárních problémů.

2.8 Význam zvířete v terapii

Terapeutická úloha zvířat je zvláště důležitá pro specifické skupiny osob ve společnosti, zejména pro osoby fyzicky a mentálně postižené, sociálně nedostatečně adaptované, chronicky nemocné, osamocené, emociálně narušené, osoby ve výkonu trestu, drogově závislé, pro děti a staré lidi. Obzvláště děti a staří lidé bývají stranou pozornosti dospělých

---

⁴⁶ MÜLLER, Oldřich. *Expresivní terapie ve speciální pedagogice*. 2013. s. 34

⁴⁷ ZIKL, Pavel. *Terapie ve speciální pedagogice: (ergoterapie, fyzioterapie, Bazální stimulace)*. 2014. s. 8

zdravých lidí, proto pro ně potřebná pozornost zájmových zvířat představuje podpůrný terapeutický prostředek.⁴⁸

Každý vztah je založený na vzájemném porozumění a respektování se. To se týká i partnerství mezi člověkem a zvířetem. Velkou výhodou je využívání poznatků etologie a zoopsychologie, věd, které se zabývají biologickými základy chování živočichů a zvířat v přírodě, laboratorních podmínkách, zajetí a domácnostech. Etologie je biologická věda, zabývající se specifickým chováním jednotlivých zvířat, v minulosti nazývanými „instinkt“.⁴⁹ Etologie nám pomáhá pochopit přirozené i získané chování zvířete. Čím lépe známe chování našeho partnera, tím lépe můžeme jeho budoucí chování očekávat a předvídat. Je velmi důležité znát požadavky a přirozené specifické potřeby našeho zvířecího partnera, a pokud do něj vkládáme navíc svůj čas, emoce, dobrý výcvik, je jisté, že se nám to vše v dobrém vrátí. Zvířata jako pes, kůň a kočka nás hodnotí, vnímají naše nálady a pocity, jsou velmi citlivá na vnější podněty.⁵⁰

Člověk je od přírody sociálním tvorem, odtržení nebo izolování od společnosti z důvodu nemoci, ztráty partnera nebo jen sociálního pocitu osamění může velmi poznamenat jeho psychiku i zdravotní stav. Prospěšnost spolužití člověka a zvířete lze shrnout do následujících několika bodů:

- jsou našimi kamarády a společníky v životě, dávají lásku
- nabízejí sami sebe, abychom se o ně mohli starat, nutí nás být zodpovědnými
- vybízejí se nás k aktivitám, podněcují nás k pohybu, nepodléháme pohodlnosti
- jsou našimi jistotami v neustále se měnícím životě, dávají nám pocit bezpečí
- dokážeme se díky nim smát a hrát si stejně jako v dětství, můžeme je hýčkat a dotýkat se jich
- máme radost, když se na ně můžeme dívat, těšíme se z estetické hodnoty zvířete, jsou našimi hobby⁵¹

---

⁴⁸ ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. 2007. s. 52

⁴⁹ ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. 2007. s. 160

⁵⁰ *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Slatpech nad Vltavou*. 1999. s. 5

⁵¹ *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Slatpech nad Vltavou*. 1999. s. 13

3 Vymezení problematiky zooterapie

Mezi člověkem a zvířetem existuje blízký vztah, který však rozmachem civilizace prodělal změny a vzájemný vztah se značně diferencoval. Dříve byla zvířata především zdrojem obživy a užitku nebo hlídači domova.

V souladu s historickými důkazy a jistými spekulacemi kolem nich, se obecně má za to, že vzájemný sociálně symbiotický vztah člověka, psa a kočky vznikl bez jakéhokoliv přinucení ze strany člověka. Lze tedy předpokládat, že domestikace zájmových zvířat byla v dávné historii nenásilným přirozeným přírodním procesem, jako důsledek vzájemné potřeby pozornosti. Není tedy vůbec důležité, zda první krok učinil člověk nebo zvíře.⁵² Pouto nás spojuje stále, zvířata pro nás v současnosti představují především socializační funkci. Na člověka zvíře působí silně psychologicky, reaktivuje pozitivní city, antidepresivní a antistresové mechanismy. Tento úspěch je posilován a umocňován zejména při naplnění zpětné vazby.

Pro zooterapii můžeme použít definici Miloše Velemínského:

„Pojmem zooterapie rozumíme pozitivní až léčebné působení zvířete na člověka. Ať už nám jde o zlepšení paměti, motoriky, komunikace nebo zmírnění stresu, jde o zvíře vždy v roli prostředníka, tzv. koterapeuta.“⁵³

V českém jazyce se užívá několik termínů, které vlastně znamenají totéž. V nedávné minulosti se hojně užíval pojem animoterapie, v současnosti více zooterapie, ale také i zoorehabilitace. Některé literatury stále uvádí termíny Pet-Therapy, Animal-Therapy. Anglosaská literatura stále užívá „lечение prostřednictvím domácích mazlíčků“ nebo léčení domácími mazlíčky. V osmdesátých letech 20. století vešel do obecného podvědomí vědní obor známý jako humánně-animální interakce, za jehož zakladatele se pokládá nositel Nobelovy ceny Konrád Lorenz, který tomuto tématu věnoval 2 knihy.⁵⁴

---

⁵² ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. 2007. s. 51

⁵³ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 30

⁵⁴ ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. 2007. s. 9

3.1 Vývoj zooterapie

V mnoha zemích v minulosti lidé záměrně využívali léčebného účinku zvířete. Dle teorie harvardského biologa Edwarda Osborna Wilsona mají lidské bytosti biologicky zakódováno využívat léčivou symbiózu se zvířaty různým způsobem (využívání živočišného tepla, antiseptika ve slinách léčící bércové vředy). Již ve starém Řecku věděli o zvláštním působení zvířat, ve středověkých studených hradech přikládali malé psíky na místa postižená revmatismem. V 8. a 9. století v Belgii se v léčebných zařízeních terapeuticky nasazovali zvířecí pomocníci, v 18. století v Anglii se pacienti v ústavu pro duševně nemocné starali o zahrádky a malá zvířata. Před koncem 2. světové války byli v Americe nasazováni psi jako terapeuti, kteří léčili letecké veterány. První dochované zdokumentované zprávy o canisterapii jsou z roku 1919, kdy se psi používali v nemocnicích v USA. V Evropě bylo v Norsku v roce 1966 založeno rehabilitační centrum pro zdravotně postižené, kdy se v rámci fyzioterapie využívali také psi a koně.⁵⁵

Největší průlom ovšem zaznamenala technika zooterapie ve 20. století zásluhou amerického psychiatra Borise Levinsona, který ve své vědecké práci upoutal pozornost ostatních lékařů a stanovil zásady nové vědní disciplíny - „pet-facilitated therapy“.⁵⁶ Levinsonova pozorování začínala velmi skromně ve vlastní ordinaci, kdy mu při terapiích u dětí s poruchami komunikace pomáhal jeho pes. Své výsledky publikoval ve vědeckých časopisech, což mu přineslo mnoho obdivu, ale také velké kritiky. Nicméně Levinson zemřel v roce 1984 jako slavný a uznávaný psychiatr, jehož vědecké poznatky byly dále využívány v psychiatrii i v jiných vědních oborech.⁵⁷

V některých zemích vznikají v posledních letech velmi zajímavé programy, které v sobě zahrnují určité prvky zooterapie. Před několika lety existoval v New Yorku program Children and Animals Together for Seniors (Děti a zvířata společně pro staré lidi). Cílem programu je pomáhat starým lidem, kteří si vezmou z útulku zvíře, a v péči o zvířata jim děti pomáhají.⁵⁸ Dalším zajímavým příkladem ze zahraničí je program z Washingtonu People-Pet-Partnership

---

⁵⁵ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 27-28

⁵⁶ LACINOVÁ, Jiřina. *Nefarmakologické přístupy v péči o pacienty s Alzheimerovou nemocí - zooterapie* [online].

⁵⁷ ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. 2007. s. 10

⁵⁸ *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Slapech nad Vltavou*. 1999. s. 15

PPP (Partnerství lidí a psů), tento program pomáhá všem věkovým skupinám zvyšovat znalosti o vztazích mezi lidmi a zvířaty pomocí cíleného vzdělávání.⁵⁹

3.2 Organizace zastřešující zooterapii ve světě a u nás

V současné době se studují a vyučují vědecky podložené interakce mezi člověkem a zvířetem, jež mají vliv na lidské zdraví, na mnoha univerzitách a dalších vzdělávacích institucích na celém světě. Tato oblast je organizována prostřednictvím Mezinárodní asociace organizací zabývajících se humánně-animálními interakcemi (International Association of Human-Animal Interaction Organizations) neboli **IAHAIO**, každá země má svého zástupce a každé tři roky se organizují mezinárodní konference. Velmi významná pro psychoterapii za pomoci zvířat byla konference konaná v Ženevě v roce 1995, kdy za podpory Světové zdravotnické organizace (**WHO**) došlo k přijetí významných rezolucí:

- Zajistit regulovaný přístup zvířat do nemocnic, domovů pro seniory, pečovatelských zařízení a dalších institucí poskytující péči osobám všech kategorií, které tyto kontakty potřebují.
- Oficiálně uznat jako prostředek terapeutické intervence zvířata, která byla speciálně vycvičena, aby pomáhala lidem překonávat omezení vyplývající z jejich postižení.
- Zajistit, aby vzdělávání v oblasti využití těchto zvířat bylo zahrnuto do základního vzdělávání v oblasti zdravotní péče a sociálních služeb.⁶⁰

V Evropě existuje mezinárodní asociace **ESAAT** (European Society for Animal Therapy), která definovala základní pravidla pro minimální vzdělávání pracovníků v zooterapii. Celosvětovou nadací, která má za úkol ochranu přírody a vztahů mezi lidmi a zvířaty a vydávající všeobecné standardy při používání zooterapie, je **Delta Society**. Tato nezisková organizace zaměřená na pozitivní interakci se zvířaty se zabývá výzkumem, vzděláváním, shromažďováním a předáváním informací. Další organizací zainteresovanou do způsobu provozování zooterapie je Světová zdravotnická organizace (**WHO**).

---

⁵⁹ THE PEOPLE-PET PARTNERSHIP. *Healthy Animals* [online].

⁶⁰ ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. 2007. s. 73

V České republice byla koncem 20. století založena Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům (AOVZ), která je členem asociace IAHAIO. Jejím posláním je šířit myšlenky pozitivních vlivů společného soužití lidí a zvířat. Sdružuje širokou škálu odborníků z různých vědních disciplín, např. psychologie, psychiatrie, pedagogiky, zoologie, veterinárního lékařství a dalších. AOVZ podporuje také odpovědný přístup chovu malých zvířat v rodinách a zařízeních, vzdělává veřejnost a zveřejňuje výsledky vědeckých a odborných prací zabývajících se tímto tématem.⁶¹

Přesto v ČR není zooterapie nikým řízena a neexistují závazná pravidla, která by byla jednotná. Zooterapii vykonávají především dobrovolníci z jednotlivých klubů, občanských sdružení nebo obecně prospěšných sdružení držících se většinou zlatých pravidel a doporučení Delta Society. Profesně se této problematice věnuje velmi málo lidí, většinou jsou to sociální pracovníci a speciální pedagogové využívající ke své práci zooterapeutické zvíře.⁶²

3.3 Metody zooterapie

Zooterapie probíhá za přímé asistence člověka a jeho zvířete, které je pod neustálým dozorem. Obvykle se jedná o týmovou práci několika osob (terapeuta, zdravotníka nebo zdravotnického personálu, někdy i pedagoga). Metody s terapeutickým zvířetem lze souhrnně označit jako interakce za asistence zvířat (Animal Assisted Interactions, AAI), jsou dána jasná (zlatá) pravidla nezbytná pro jejich správná vykonávání podle mezinárodní nomenklatury (USA Delta Society 1997).⁶³

Aktivity za asistence zvířat (AAA) Animal Assisted Activities:

Poskytují motivační, výchovné, rekreační i léčebné příležitosti ke zlepšení kvality života. V různých zařízeních jsou poskytována profesionály, poloprofesionály nebo také dobrovolníky za účasti zvířat, která splňují jistá kritéria. Průběh setkání bývá spontánní, délka neomezená a nezapisuje se do osobní složky ani do chorobopisu klienta či pacienta. Patří sem

---

⁶¹ SVOBODOVÁ, Ivona. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci: skripta pro studenty*. 2011. s. 59

⁶² SVOBODOVÁ, Ivona. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci: skripta pro studenty*. 2011. s. 57-59

⁶³ GALAJDOVÁ Lenka, GALAJDOVÁ Zdenka. *Canisterapie: pes lékařem lidské duše*. 2011. s. 95

návštěvy domova důchodců, návštěvy dětských zařízení a nemocnic za účelem hry či rozptýlení.

Terapie za asistence zvířat (AAT) Animal Assisted Therapy:

Tato metoda je cíleně zaměřená intervence, kdy je zvíře neoddělitelnou součástí léčebného procesu. Je řízena profesionálem zdravotnického či sociálního zaměření s odborným vyškolením ve své profesi. AAT je určena především k podpoře a ke zlepšení tělesných, sociálních, emocionálních, kognitivních schopností člověka. Poskytuje se v různých zařízeních, může být individuální nebo i skupinová. Celý proces je pečlivě zaznamenáván.

Vzdělávání za pomoci zvířat (AAE) Animal Assisted Education:

Pedagogové využívají pozitivní vliv zvířat na žáky se specifickými potřebami. Zvířata mohou být také využívána jako součást zážitkové výuky se zaměřením na rozšíření nebo i zlepšení výuky (výchovy, vzdělávání) či sociálních dovedností dětí (klienta).

Krizová intervence za pomoci zvířat (AACR) Animal Assisted Crisis Response:

Tato metoda využívá kontaktu zvířete a člověka v krizové situaci nebo prostředí a napomáhá k celkovému odbourávání stresu a psychického či fyzického zlepšení stavu klienta. Zooterapeutický tým bývá zapojen do aktivit integrovaného záchranného systému a je vyzván k úzké spolupráci zejména při přírodních katastrofách, teroristickém útoku, kriminálních činech nebo nehodách. Spolupráce může trvat několik hodin, ale také několik měsíců, vše závisí od situace a od schopnosti terapeutického týmu.

Při všech těchto aktivitách by mělo platit pravidlo, aby je provozovali vyškolení odborníci s platným osvědčením a pojištěním. Jakékoliv laické aktivity, třebaže by byl jasně prokázán dobrý úmysl, jsou nepřijatelné.⁶⁴

---

⁶⁴ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 34-35

Formy zooterapie využívané v rámci AAA, AAT, AAE:

- Návštěvní program – nejrozšířenější forma. Většinou se jedná o pravidelné návštěvy klienta, či naopak, nebo společné scházení se v neutrálních prostorech.
- Jednorázové aktivity – jedná se o jednorázové aktivity pro širokou veřejnost nebo pro uzavřenou skupinu osob. Jsou to především veřejné prezentace, setkání, přednášky a ukázky. Metody a provozování aktivit zooterapeutického týmu se v celku neliší od pravidelných aktivit.
- Pobytový program – jedná se zejména o tábory, pobyty na statcích, farmách, výcvikových střediscích nebo v sídlech společnosti poskytující zooterapeutické služby často s různými druhy zvířat. Programy bývají většinou spojené i s jinými druhy aktivit nebo jejich kombinací (ozdravné nebo poznávací pobyty).
- Rezidentní program – nebo také „umístění natrvalo“. Zvíře začleněné do tohoto programu v zařízení pobývá, chovatel nebo cvičitel zvířete určují specifické podmínky a zajišťují výcvik a zaškolení personálu, který se dále bude o zvíře starat a pečovat.⁶⁵

Obecně lze říci, že do zooterapie patří všechny aktivity se zvířaty, které přinášejí člověku psychické nebo fyzické uspokojení. Zooterapie slouží jako podpůrná, doplňková či alternativní metoda ucelené rehabilitace v oblasti péče o lidské zdraví a duševní pohodu. Dále se uplatňuje v případech, kdy ostatní léčebné metody selhávají nebo je nelze použít.⁶⁶

Mezi druhy zooterapie patří zejména:

- canisterapie - využití psa v rámci zooterapie
- felinoterapie - využití kočky v rámci zooterapie
- hiporehabilitace a hipoterapie - využití koně v rámci zooterapie
- delfinoterapie - využití delfína v rámci zooterapie
- lamaterapie - využití lamy v rámci zooterapie
- insektoterapie - využití hmyzu v rámci zooterapie
- ornitoterapie - využití ptactva v rámci zooterapie⁶⁷

---

⁶⁵ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 37

⁶⁶ SVOBODOVÁ, Ivona. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci: skripta pro studenty*. 2011. s. 7

⁶⁷ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 32

V zooterapii se užívají i další druhy zvířat, avšak již bez dalšího označení. Většinou se pak udávají celým názvem např. terapie akvariijními rybičkami atd. Velmi často se k terapii užívají malá domácí zvířata (křečci, morčata, králíci) a hospodářská zvířata (kozy, ovce, prasata). Dále také volně žijící zvířata v přírodě nebo v ZOO. V současné době stoupá na oblibě nový směr farmingtherapy (terapie praktikovaná na farmách), při níž se využívá kombinace různých živočišných druhů včetně psů, koček a koní. Velmi vhodná je kombinace felinoterapie a canisterapie, některá sdružení a spolky toho vhodně využívají.

Vhodným příkladem jsou loutkové pohádky se živými zvířaty. V pohádkách často vystupují psi, kočky, králíci, morčata a jiná menší zvířata. Texty pohádek jsou buď vlastní, tradiční, nebo převzaté, často doplněné říkankami, písničkami a hrou na klavír. Aby se zapojily i děti, členové spolků jim rozdávají jednoduché hudební nástroje. Škála možností je velmi široká, záleží na fantazii tvůrců. Pohádky bývají určené pro mateřské školy, 1. stupeň základní školy a pro speciální školy.⁶⁸

V bakalářské práci se pokusím přiblížit jen některé druhy zooterapií, které se objevují nejčastěji nebo jsou k danému tématu nejzajímavější.

3.4 Charakteristika canisterapie

Ze všech zvířat žijících s člověkem je pes tím, který nejlépe rozumí lidským signálům. Specifické chování je způsobené jeho dlouhotrvajícím procesem domestikace, dospělý pes se stále chová jako štěně, typické prvky chování pro vlky se dávno vytratily. Naopak se objevily nové prvky chování, např. navazování očního kontaktu, pes se snaží porozumět našim výrazům z tváře. Nezbytným předpokladem pro dobrou komunikaci je dobrá znalost psiho chování. Štěně si od 3 týdnů do 3 měsíců věku osvojuje základní prvky sociálního chování. Pokud se v této době zanedbá jeho výchova, bývá náprava velmi složitá.⁶⁹

„Termín canisterapie je ovšem užíván velmi široce. Canisterapií je nazývána i taková interakce mezi klienty a psy, která nesplňuje základní pravidla léčby, neboť ji chybí stanovení

---

⁶⁸ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 274

⁶⁹ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 55-56

cilů, dokumentace, hodnocení a účast odborného pracovníka. Tyto nedostatky ztěžují uznání canisterapie jako léčebné metody.“⁷⁰

Autorkou celosvětově používaného pojmu canisterapie je Jiřina Lacinová. Tento pojem se používá od roku 1993 a veřejnost ho vnímá především jako pojmenování pro pozitivní vliv psa na člověka, přičemž pojem zdraví je spojován s pocitem psychické, fyzické a sociální pohody. Lacinová se za svou dlouholetou praxi se zabývala terapií zvířat na nejrozličnější skupiny klientů. Jelikož u Alzheimerovy choroby trpí pacienti obvykle těžkými formami demence, jiné terapeutické metody než zooterapie selhávají. Samozřejmě nejvíce působí tam, kde mají pacienti pozitivní vztah ke zvířatům, tyto terapie jsou mnohdy velmi zábavné a efekty velmi překvapující.⁷¹

Dle kynoložky Vladimíry Tiché je canisterapie vhodnou psychoterapeutickou metodou, uplatňovanou v situacích, kdy ostatní metody selhávají, nebo je nelze používat. I ona tvrdí, že je nezbytně nutné, aby mezi psem a jeho pánem vznikl velmi úzký vztah založený na bezmezné důvěře, teprve potom je možná i spolupráce. Také Lenka Galajdová popisuje canisterapii jako speciální druh léčby, naprosto člověku přirozenou potřebu využívat fyziologii (teplotu těla, pohyb těla, dýchání psa) a etologii psa (chování), protože spřízněná psí duše vyvolává a probouzí v člověku samoléčitelenskou schopnost.⁷²

Již v roce 1929 bylo zjištěno, že u psa, kterého hladili, došlo k poklesu krevního tlaku. Teprve o padesát let později bylo zjištěno profesorkou Erikou Friedmann z Městské univerzity v New Yorku, že dochází k pozitivní interakci a krevní tlak se snížil také u hladící osoby.⁷³

Ze zahraničních představitelů, kteří se významně zapsali mezi průkopníky canisterapie, můžeme jmenovat např. již zmiňovaného amerického psychologa Borise Levinsona, který poprvé popsal využití psa v dětské psychoterapii v 70. letech. Levinson prokázal, že pes je ideálním spoluterapeutem emocionálně narušených dětí. Ověřil si, že zvířata fungují jako přechodné objekty, kdy si dítě nejprve vytvoří vztah se zvířetem a posléze i s terapeutem a

---

⁷⁰ LACINOVÁ, Jiřina. *Nefarmakologické přístupy v péči o pacienty s Alzheimerovou nemocí - zooterapie* [online].

⁷¹ LACINOVÁ, Jiřina. *Nefarmakologické přístupy v péči o pacienty s Alzheimerovou nemocí - zooterapie* [online].

⁷² LACINOVÁ, Jiřina. *Nefarmakologické přístupy v péči o pacienty s Alzheimerovou nemocí - zooterapie* [online].

⁷³ ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. 2007. s. 74

dalšími lidmi. Levinson zformuloval hypotézu, podle níž zvířata nepředstavovala způsob vyléčení, ale působila jako sociální katalyzátor, který zahajuje a podněcuje sociální kontakt.

Prvotním zájmem doktora Levinsona byla dětská terapie, domníval se, že canisterapie je velmi vhodná u diagnóz smyslových poruch nebo poruch chování a prožívání z nedostatku emocionálního pocitu bezpečí, a to především v raném vývoji dítěte. Hlavním cílem bylo prokázat, jaký je rozdíl mezi živým zvířetem a hračkou. Dítě totiž i ve velmi raném věku zjistí, že city jsou vzájemné a zvíře je dítěti opětuje. Levinson provozoval svou činnost se psy ve své ordinaci i v domovech svých pacientů nejprve s dítětem, později, po zbavení stavů úzkosti, za účasti celé rodiny.⁷⁴ V práci doktora Borise Lewinsona zdárně pokračovali i jeho nástupci manželé Sam a Elizabeth Corsonovi a navázali na jeho výzkum.

Velmi zajímavé výsledky uvádí Štěpánka Straková ve své diplomové práci, která se věnovala vztahu člověka a psa v rámci terapeutického působení. Dle jejích výsledků děti, které vyrůstají jako jedináčci, vnímají svého psa jako sourozence. Je to způsobeno pravděpodobně tím, že tímto způsobem vyjadřují svou touhu po nedospělém sociálním partnerovi. Všechny děti uvádějí, že pes umí vyjadřovat radost, 90% také smutek. Děti na svém psovi oceňují především to, že na rozdíl od rodičů je pes vždy připravený na jejich emocionální potřebu. Pes není ovšem náhražkou rodičovské lásky, ale je jejím doplňkem. Velmi zajímavé jsou také její postřehy ohledně alergie. Dle jejích osobních zkušeností chovatelky čivav je prý při slabé alergii vhodné mít psa v rodině, přirozený styk se zvířetem alergii zmírňuje daleko více než separace a úzkostlivá hygiena. Pro dítě, které si na psa zvyklo, je jeho odloučení se od milovaného zvířete z důvodu alergických projevů naopak velmi stresující záležitostí, jež může vést k dalším onemocněním.⁷⁵

Důležité je vědět, že ne každý pes se hodí pro všechny léčebné záměry. Psi, stejně jako lidé, mají své povahové vlastnosti, své silné či slabé stránky. Terapeut je odborník, který s psovodem vybere danému klientovi psa a také určí specifický plán léčby. Pokud se i tak stane, že je účinek nežádoucí, terapie se ihned přeruší, je to pro dobro klienta i psa.⁷⁶

---

⁷⁴ *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Słapech nad Vltavou.* 1999. s. 20

⁷⁵ *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Słapech nad Vltavou.* 1999. s. 20

⁷⁶ SVOBODOVÁ, Ivona. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci: skripta pro studenty.* 2011. s. 42-43

3.5 Charakteristika felinoterapie

Kočka je spolu se psem a koněm nejužívanějším zvířetem používaných k zooterapii. Je to dáno především tím, že je jako oni velmi častým lidským společníkem. Pro svou individuální a specifickou povahu je důležité znát etologii kočky, jelikož má odlišnou povahu než pes, její řeč těla a gesta, která k nám vysílá, mají úplně odlišný význam, často opačný. Ačkoliv má kočka dobrou paměť, vycvičit se dá velmi obtížně. Kočka má velmi rozmanitý hlasový repertoár, různou intonaci zvuků, které vydává.⁷⁷ Mnozí lidé přisuzují kočičí předení výrazu spokojenosti, což nebývá vždy pravdou. Kočka přede také v případech nadměrného stresu, když se snaží sama sebe uklidnit. Jsou známy i případy, kdy se takto projevuje i umírající kočka nebo pokud má velké bolesti. Předení, které kočka vyluzuje, se pohybuje mezi 27-44 herzy a umožňuje rychlejší uzdravování kostí a dalších orgánů. Bylo dokázáno, že lidem, vystaveným podobným vibračním pomáhají tyto zvuky zlepšovat hustotu kostí v těle.⁷⁸ Kočky jsou přirozeným příkladem biorezonance, vytváří kolem sebe pohodu a klidnou atmosféru.

V zooterapii se doporučují pro hyperaktivní děti nebo naopak pro zakřiknuté děti především v rámci herních terapií, např. při produkci divadelních her se zvířaty. Agresivní děti nebo také dospělé pacienty kočky uklidňují svým mňoukáním, někdy usměrňují také pohlavkem, podobně jako rodič. U starých lidí dochází ke zmírnění napětí ze stresu, upravují hodnoty krevního tlaku a srdeční frekvence, v domově důchodců zmírňují adaptační stres u příchozích klientů. Ve zdravotnictví se s kočkami začalo pracovat na mezinárodní úrovni přibližně ve stejnou dobu jako se psy, bohužel odborná literatura se o tomto tématu příliš nezmiňuje.

V zahraničí se organizovaně zabývají felinoterapií např. v Rakousku, v Izraeli, v Kanadě. V České republice se felinoterapií zabývá od roku 1997 Nezávislý chovatelský klub se sídlem v Mladé Boleslavi. Tento klub vydal v roce 2004 Metodiku felinoterapie, která je ve všech směrech ojedinělá a kterou používají i odborníci v zahraničí. Na základě pravidel stanovených v této metodice se provádějí metody AAT (nutné doložit certifikátem o absolvování) a metody AAA, na které stačí školení z řad odborníků cílového zařízení.⁷⁹

---

⁷⁷ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 259

⁷⁸ *1000 řešení alternativní medicíny*. Přeložil: Hana JOVANOVIČOVÁ. 2007. s. 142

⁷⁹ Metodika felinoterapie, respektive Návštěvní služby včetně loutkových pohádek pro děti. www.felinoterapie.estranky.cz [online].

3.6 Charakteristika hiporehabilitace a hipoterapie

Kůň je majestátní zvíře, vyvolává v člověku přirozený respekt a strach a silný emocionální dojem, který ovšem nebývá pro každého zcela pozitivní. Nicméně je ideálním společníkem a komunikačním partnerem. Člověk a kůň se společně dobře dorozumívají, řeč těla koně je přímá, nepřehlédnutelná a velmi dobře srozumitelná. Pokud však člověk signály, které kůň vysílá, neumí nebo nechce vnímat, může se dostat do velkých konfliktů. Kůň, který bez náznaků a signálů přechází přímo do agrese, nesmí být v rámci terapie používán.

Hiporehabilitace je pojmem, který zahrnuje celkovou rehabilitaci člověka s pomocí koně v tom nejširším smyslu, tedy i celkové zlepšení kvality života člověka, zatímco hipoterapie je nejčastěji využívaná metoda ve fyzioterapii, která využívá pohybů koně a jeho přenosu na člověka společně s psychologickým působením jízdy na koni. Unikátnost hipoterapie je především v tom, že skrze její cíle stanovené pro konkrétního člověka může být užívána jak k uvolnění svalů při spasmu, zlepšení psychické nebo fyzické kondice, ale také k soustředění se na psychiku u dětí s poruchami chování. Obě metody se vzájemně propojují a prolínají, proto je důležité se zabývat obojím, je vhodné obě techniky vhodně integrovat do celkové rehabilitace člověka, aby společným úsilím vytěžily v konkrétní situaci ten největší efekt.⁸⁰

Součástí hiporehabilitace jsou také:

- aktivity s využitím koně (původně pedagogicko-psychologické ježdění)
- terapie s využitím koní pomocí psychologických prostředků (opět původně pedagogicko-psychologické ježdění)

Obě tyto aktivity s využitím koně mají motivační, aktivizační a vzdělávací charakter. Hlavním cílem těchto aktivit je podpora sebedůvěry, samostatnosti, obratnosti nebo také tlumení agresivity a výchova ke kázni a zodpovědnosti.

- parajezdeckví (původně sportovní a rekreační ježdění handicapovaných) – slouží především k volnočasovým a zájmovým aktivitám, směřující k určité seberealizaci⁸¹

Počátkem 20. století se léčebná jízda na koni dostává do okruhu zájmu zdravotníků. V 60. letech 20. století vznikají organizace zabývající se hipoterapií po celé Evropě i USA.

---

⁸⁰ HERMANNOVÁ, Hana, Dana MÜNICOVÁ a Zoran NERANDŽIČ. *Základy hipoterapie*. 2014. s. 15

⁸¹ MÜLLER, Oldřich. *Expresivní terapie ve speciální pedagogice*. 2013. s. 24-25

Garantem hipoterapie u nás je od roku 1991 Česká hiporehabilitační společnost (ČHS), sdružující lékaře, fyzioterapeuty, cvičitele jezdeckví, rodiny a pacienty s handicapem, parasportovce, poskytuje zároveň kvalifikaci odborníků v hiporehabilitaci.⁸²

Hipoterapii metodou AAT může v naší zemi poskytovat fyzioterapeut, ergoterapeut, klinický psycholog a speciální pedagog. Všichni odborníci musí mít k poskytování terapií předepsané odborné vzdělání s praxí, odborný terapeut absolvovaný kurz z hipoterapie. Metody AAA jsou především sportovně rekreační aktivity se zvířaty bez indikace lékaře.⁸³

3.7 Charakteristika delfinoterapie

Mezi poměrně nové, ale již několik desítek let praktikované terapie, patří delfinoterapie. Jedná se o vzájemný tělesný kontakt člověka s delfínem. Praktikuje se nejvíce v delfináriích v přímořských státech, mezi nejznámější patří delfinária na Floridě, v Turecku a také na Ukrajině. V Turecku se již několik let zabývá delfinoterapií český delfinoterapeut Oldřich Bureš, v minulosti spolupracoval s dnes již zaniklým zooterapeutickým sdružením Anitera.

Trenéři využívají přirozené hravosti delfína, jeho aktivit, které vykonává běžně v přírodě. Delfín je velmi inteligentní a velmi dobře ví, že ve vodě je tím silnějším, proto je důležitá vzájemná úcta, respekt a spolupráce. Klienti nebo pacienti se seznamují s delfínem pomalu, nejprve z okraje bazénu a teprve po bližším seznámení i ve vodě. Delfín je vnímavý a velmi dobře ví, jak se dotyčného má dotýkat a co má v jaké situaci dělat. Díky svému sonaru již během krátké chvíle pozná klientův aktuální psychický stav. Rozpozná jeho nervozitu, strach nebo obavy. Během krátké chvíle dokáže delfín klienta zklidnit, trenér je vlastně jen dohled nad probíhající aktivitou. Na terapii klienti přijíždějí s doprovodem nebo celou rodinou, doprovod je přítomen delfinoterapii, takže uvolnění a radostné prožitky mohou sdílet všichni společně. Nezbytnou součástí konceptu je právě možnost odpočinout si v krásném prostředí u moře a nabrat síly pro další formy terapie doma.⁸⁴

Delfinoterapie je metoda aplikované blokové, obvykle bývá doporučováno 10 terapií a délka jedné terapie trvá 20-40 minut. Důraz je kladen především na vzájemnou komunikaci všech zúčastněných osob, rodina má možnost vidět své dítě šťastné, motivované a dosahující

---

⁸² VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 220

⁸³ HERMANNOVÁ, Hana, Dana MÜNICHOVÁ a Zoran NERANDŽIČ. *Základy hipoterapie*. 2014. s. 23

⁸⁴ Delfinoterapie.cz. *Delfinoterapie.cz* [online].

pokroků. Je velmi dobré, ale není zcela nutné, aby mimo rodiny byl přítomen i fyzioterapeut, logoped, psycholog (odborník), který dítě zná a bude s ním dále spolupracovat po návratu v domácím prostředí.

Delfinoterapie se hodí především pro děti i dospělé se silnými psychickými problémy a pro autistické děti. Velmi přínosná je ovšem také u dětí s mentálním, tělesným nebo jiným fyzickým postižením.⁸⁵

3.8 Programy zooterapie v neziskových organizacích

O.S.Alternace

Sdružení Alternace z Kutné Hory bylo založeno dobrovolníky v roce 2008. Jejich velmi zajímavým projektem z roku 2009 je resocializační *projekt Pejsek* zaměřený na dospělé pachatele trestných činů s trestní sazbou do 5 let a na mladistvé pachatele, kterým soud uložil společensky prospěšné práce. Program se realizuje především v městských zvířecích útulcích, kterým by měl přinést ekonomickou pomoc v podobě zdarma odpracovaných hodin. Program má za cíl naučit odsouzeného nejen novým dovednostem a uvědomit si důsledky svého jednání, ale další velmi důležitou složkou je také prevence a motivace předcházet patologickému jednání. Tento program také mohou využívat pracovníci OSPOD při práci o děti a mládež z problémových rodin, ohrožené sociálním selháním.⁸⁶

Aura Canis, z.s.

Sdružení Aura Canis původně založily v roce 2006 tři zakladatelky. V současné době vzrostl počet členů desetinásobně a jedná se o sdružení celorepublikové působnosti. Spolek působí prostřednictvím zooterapeutických týmů dobrovolníků ve školských, zdravotnických a sociálních zařízeních, ale také individuálně v rodinách u postižených nebo sociálně znevýhodněných osob. Ve svých programech přispívají k výchově dětí a mládeže, k jejich zodpovědnému vztahu nejen ke zvířatům, pořádají pro ně přednášky. Jsou činní ve vzdělávání a osvětě v oblasti zooterapie nejen na školách, ale vykonávají i expresivní terapie. Z jejich rozmanité činnosti mě velmi zaujala hraná pohádka se živými zvířaty, *O pejskovi a kočičce - Jak dělali dort*, inspirovaná knížkou Josefa Čapka. Pohádka je zábavná, ale také výchovná hned z několika důvodů. Děti se učí, jak se chovat ke zvířatům, jak poznat na základě řeči

---

⁸⁵ VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 2007. s. 290

⁸⁶ Projekt Pejsek. *Vítejte na stránkách O. S. Alternace* [online].

těla, co jim jejich domácí mazlíček chce říci, jak se zachovat, pokud na ně útočí cizí pes, a jak je důležité v tomto směru dbát rad rodičů.

Dalším počinem, o kterém bychom se chtěli zmínit, je kniha s názvem *Kočka v síti*, vydaná v rámci dětské primární prevence na podzim roku 2016, a na které se podílely i členky zooterapeutického sdružení Aura Canis, z. s. Kniha je určena dětem kolem 10 roku, které mají rády zvířátka, ale zároveň upozorňuje děti na nebezpečí internetových sociálních sítí. Toto téma je v dnešní době velmi ožehavé, neboť roste počet dětí užívajících sociální sítě, a ačkoliv nejsou zdaleka pro jejich věk vhodné, v průběhu let se stále snižuje.⁸⁷

Nezávislý chovatelský klub v Mladé Boleslavi

Nezávislý chovatelský klub byl založen v roce 2002. Již od začátku působení klubu jeho členky hledaly způsob, jak se prospěšně začlenit do veřejného života a nejen se účastňovat výstav. První návštěvu s prvky felinoterapie byla uskutečněna v Centru pro mentálně postižené v Mladé Boleslavi ještě v roce 2002. Začala spolupráce s Domovem dětí a mládeže v Mladé Boleslavi. Od roku 2003 začali členové klubu hrát Loutkové pohádky se zvířaty pro děti, v pohádkách jsou hlavní rekvizity loutky, ale pro udržení pozornosti a zájmu dětí se představení doplňuje o přítomnost zvířat (koček).

Je nutné podotknout, že členové NCHK v Mladé Boleslavi se v roce 2006 autorsky podíleli na knize *Zooterapie ve světle objektivních zkušeností*, ze které čerpáno v bakalářské práci.

V současné době mě zaujal zbrusu nový projekt s názvem *Angličtina pro kočku*. Projekt je výjimečný tím, že pomáhá přinejmenším dvakrát. Pomáhá dětem, mladým lidem a každému, kdo se potřebuje naučit nebo zdokonalit v angličtině, protože lektorkou angličtiny je učitelka jazyků s bohatými zkušenostmi, ale zároveň také členka NCHK v Mladé Boleslavi. Právě tím, že student dochází na přípravu z anglického jazyka, přispívá finanční částkou na kvalitní krmivo pro čtyři felinoterapeutické kočky, které patří mezi návštěvní tým docházející do Domova seniorů a denního stacionáře Domovinka v Mladé Boleslavi. Sponzorům je také nabídnuto, že v případě zájmu se mohou zúčastnit felinoterapeutických návštěv právě ve spolupracujících zařízeních. Program je v současnosti rozjíždějí se záležitostí, ale již v této chvíli má 3 sponzory z řad mladých lidí, kterým přinese nejen vzdělání, ale naučí je také podporovat dobročinné aktivity.⁸⁸

---

⁸⁷ *Aura Canis: Otevíráme lidská srdce* [online].

⁸⁸ *Nezávislý Chovatelský Klub* [online].

Základní škola Jílové u Prahy

Již 4 roky při Základní škole v Jílovém u Prahy funguje ZOOkoutek, s jehož nápadem přišla paní učitelka Mgr. Nina Ludvíková, která je zapojená do programu Ekoškol. Její nápad velmi podpořila paní ředitelka PaedDr. Bc. Květa Trčková. Nápad paní Mgr. Ludvíkové vznikl, když si uvědomila, jak málo mají děti možnost být v přímém kontaktu se zvířaty. Nejprve vše začalo chovem andulek, ovšem v současné době mají v ZOOkoutku korely, rýžovníky, andulky, morčata, králíky, křečky, oblovky, ale také asi 10 pakobylek a 20 cvrčků. Všechna zvířata darovaly do škol děti nebo jejich rodiče. Děti si mohou vyzkoušet, jak by zvládaly chov zvířat i doma, takže je jim umožněno vzít si zvíře na prázdniny domů. Děti mají rozpisy služeb, takže veškerá péče je na nich. Každá třída má svá zvířata, která krmí a za která si zodpovídá. V rámci pracovního vyučování žáci 8. tříd s pomocí pana učitele vyrobili pro ptactvo budky a krmítka. ZOOkoutek je pro děti k dispozici především o hlavní přestávce a po škole za dozoru učitele. Velký zájem má o něj také veřejnost, po telefonické domluvě nebo při dnech Otevřených dveří je možné ho také navštívit.⁸⁹

---

⁸⁹ ZOOkoutek ZŠ Jílové: Život v zookoutku: Jak to vše začalo a pokračovalo.... ZOOkoutek ZŠ Jílové [online].

4 Empirické šetření zaměřené na zmapování využití zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže

Pro empirickou část práce byl zvolen kvalitativní výzkum. Za pomoci polostrukturovaných rozhovorů získává empirické šetření komplexní podobu o využívání konkrétních druhů zooterapií nejen v neziskovém sektoru. Empirické šetření je rozděleno na dvě části. První i druhá část jsou zaměřeny na současné využívání zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže. V první části mě zajímala úloha zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže a také, jaké jsou současné podmínky pro výkon zooterapie. V této části výzkumu jsem oslovila tři respondenty s několikaletými zkušenostmi v oblasti zooterapie. Každý z respondentů pracuje v jiné oblasti zooterapie, první pracuje s delfíny, druhý se psy a kočkami a třetí se věnuje aktivitám s koňmi. Druhá část empirického šetření je zaměřena na jeden z preventivních programů pro děti předškolního a mladšího školního věku, při kterém hraje hlavní úlohu také zooterapie. Jelikož je prevence v každém směru velmi důležitá a tento program je specifický převážně pro Královéhradecký kraj, rozhodla jsem se ho v práci více představit. V této části výzkumného šetření jsem oslovila jednu respondentku, která pracuje se psem a kočkou.

Při polostrukturovaném rozhovoru je stanoveno základní obsahové schéma s několika základními otázkami. Ostatní doplňující otázky vznikají v průběhu rozhovoru.⁹⁰ V obou částech výzkumného šetření našel polostrukturovaný rozhovor plné využití, ve druhé části byl doplněn i o dodatečnou písemnou korespondenci, jelikož byl rozhovor uskutečněn ještě před uceleným souborem otázek.

4.1 Koncepce empirického šetření

Koncepce empirického šetření obsahuje v první řadě stanovení hlavního cíle a další vedlejších cílů samotného šetření, spolu s výzkumnými a tazatelskými otázkami, dále obsahuje metodu sběru dat a výběr výzkumného vzorku.

---

⁹⁰ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2008. s. 139

Hlavní cíl empirického šetření:

Cílem práce bylo zmapovat současné využívání zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže.

Vedlejší cíle empirického šetření

1. Zjistit jakou úlohu má zooterapie v prevenci a terapii dětí a mládeže s rizikovým chováním.
2. Získat přehled jaké jsou v současné době podmínky pro vykonávání zooterapie.
3. Ověřit zájem výchovných a vzdělávacích institucí o preventivní program – hraných pohádek se živými zvířátky.
4. Určit v čem tkví hlavní význam hraných pohádek se živými zvířátky.

Výzkumné a tazatelské otázky

První okruh výzkumných otázek (dále VO) se zaměřuje na využívání konkrétních druhů zooterapie a také na zkušenosti v práci v oblasti rizikového chování dětí a mládeže. Dále nás zajímaly limity v práci zooterapeuta a také, zda má v současné době zooterapie příznivé podmínky pro její vykonávání. K těmto okruhům se vztahují také tazatelské otázky (dále TO), které tvoří základní osnovu polostrukturovaného rozhovoru.

Další okruh výzkumného šetření byl cíleně zaměřen na jednu z konkrétních činností sdružení dobrovolníků Aura Canis, z. s., kterou jsou v posledních letech velmi populární pohádky se živými zvířaty. V tomto případě mě zajímal především zájem výchovných a vzdělávacích zařízení o tuto formu prevence rizikového chování a neméně i význam a podstata těchto her pro děti raného věku.

- Otázky pro první okruh dotazovaných:

Výzkumná otázka (VO1): Jaké máte výsledky se zooterapií?

Tazatelské otázky (TO1):

TO1.1 Jak dlouho pracujete v oblasti zooterapie?

TO1.2 Co vás přivedlo k zooterapii?

TO1.3 Kdo všechno ve vašem zařízení vykonává činnost zooterapeuta?

TO1.4 Jak probíhá zooterapie ve vašem zařízení a jak často ji provádíte?

TO1.5 Jakou metodu využíváte?

TO1.6 Proč pracujete právě (s kočkami, s koňmi, se psy apod.)?

TO1.7 V čem je podle vás zooterapie pro děti a mládež přínosná a prospěšná?

Výzkumná otázka (VO2): Jak pomáhají zvířata dětem v souvislosti s rizikovým chováním?

Tazatelské otázky (TO2):

TO2.1 Pro které děti je zooterapie vhodná?

TO2.2 Pro které děti není vhodná?

TO2.3 Museli jste někdy řešit problémy s chováním dětí při výkonu zooterapie?

TO2.4 Pokud ano, jaké problémy to byly?

TO2.5 Chovaly se děti někdy ke zvířatům agresivně?

TO2.6 Vyžaduje práce s dětmi odlišný přístup než práce s dospělými při vykonávání zooterapie?

TO2.7 Existují kritéria, podle kterých vybíráte děti k zooterapii?

TO2.8 Na základě vašich zkušeností, domníváte se, že zvířata mohou pozitivně ovlivňovat chování dětí a mládeže?

Výzkumná otázka (VO3): Jak vnímáte limity ve vaší práci?

Tazatelské otázky (TO3):

TO3.1 Existují nějaká pravidla, manuál či metodika, kterými se řídíte při výkonu zooterapie?

TO3.2 Zajímají se jiné podobné organizace, instituce či zařízení o zkušenosti a výsledky vaší práce?

TO3.3 Myslíte si, že současná legislativa podporuje zooterapii?

TO3.4 Existuje nějaké slabé místo, které vás brzdí ve vaší práci?

Výzkumná otázka (VO4): Myslíte si, že jsou v současné době příznivé podmínky pro vykonávání zooterapie?

Tazatelské otázky (TO4):

TO4.1 V současné době je zooterapie všeobecně rozšířeným pojmem. Myslíte si, že se jedná o moderní záležitost?

TO4.2 Nebo se jedná o obor s dlouhodobým potenciálem, u kterého se v současnosti používá termín zooterapie?

TO4.3 Podle některých výkladů se za zooterapii považuje i pouhá přítomnost zvířete např. v čekárně u zubaře umístěné akvárium s rybičkami. Jaký na to máte názor?

TO4.4 Máte nějaké zajímavé zkušenosti, které byste rád(a) předal(a) dále?

TO4.5 Máte ve své práci následovníky?

- Otázky pro druhý okruh, členku sdružení Aura Canis:

Výzkumná otázka (VO1): Jaký je v současnosti zájem výchovných a vzdělávacích institucí o pohádky?

Tazatelské otázky (TO1):

TO1.1. Kontaktujete výše zmíněná zařízení vy jako sdružení, nebo je to obráceně?

TO1.2. Jaký je zájem o pohádky v rámci krajů naší republiky?

TO1.3. Hrajete pohádky i mimo Královéhradecký kraj?

Výzkumná otázka (VO2): Jak se zrodil nápad hrát pohádky se živými zvířaty?

Tazatelské otázky (TO2):

TO2.1. Pohádku hrajete dle vlastních pravidel nebo využíváte metodiku vydanou NCHS v Mladé Boleslavi?

TO2.2. Kolik vašich kolegů ve vašem sdružení hraje pohádky?

TO2.3. Kdo všechno se podílí na realizaci představení?

Výzkumná otázka (VO3): V čem vidíte hlavní smysl hrát pohádky pro děti raného věku?

Tazatelské otázky (TO3):

TO3.1. Co všechno může malým dětem pohádka přinést užitečného?

TO3.2. V současnosti je na trhu vaše Kočka v síti. Máte nějaké další nápady a plány do budoucnosti?

4.2 Metoda sběru dat

Polostrukturovaný rozhovor je veden základní osnovou, kterou doplňují další otázky v závislosti na tom, jak se rozhovor postupně vyvíjí. Tímto způsobem dochází k určité spokojenosti tazatele, který tímto způsobem dosáhne optimálního výsledku. Schéma daných otázek je pro tazatele závazné, nicméně lze v průběhu rozhovoru zaměřovat jejich pořadí. Otázky, které tvoří danou základní osnovu, se nazývají jádro interview.⁹¹

Celkem čtyři rozhovory probíhaly různou formou. Dva rozhovory probíhaly přímo v areálu daných objektů s ředitelkami zařízení. Jeden rozhovor byl telefonický a jeden se částečně uskutečnil po přednášce felinoterapie, kdy jsem si zapisovala získané informace, a dále dodatečně, písemnou konverzací.

Otázky k prvním třem rozhovorům jsem měla předem připravené a vytištěné. Jen některé otázky jsem dodatečně rozvíjela během samotného rozhovoru. Všichni respondenti

---

⁹¹ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 2006. s. 159-160

znali dopředu téma bakalářské práce i přibližné znění otázek. S nahráváním rozhovoru souhlasili všichni, nahrávky jsem pořídila pomocí nahrávacího zařízení. Přesto jsem s sebou během rozhovorů měla tužku i zápisník s připravenými otázkami, abych si popřípadě u některé z otázek udělala poznámku a příležitostně se k ní vrátila. Celková doba každého rozhovoru byla přibližně hodinu a čtvrt. Všechny rozhovory se uskutečnily během tří týdnů.

4.3 Výběr výzkumného vzorku a jeho charakteristika

Výběr výzkumného vzorku se jevil v první fázi poměrně snadným. Z dostupných publikací, tisku a pomocí internetu jsem si vyhledala zooterapeutická sdružení, jejich hlavní náplně a cílové skupiny klientů. Z nich jsem dále vybírala ty, které se zaměřují především na děti. Také jsem vyhledávala výchovné a vzdělávací instituce (školy, mateřské i základní, dětské domovy, výchovné ústavy apod.), které mají ve svých aktivitách zooterapii nebo její prvky. Zkušenost se zooterapií s dětmi z rizikových skupin či s dětmi s problémovým chováním v rámci prevence nebo terapie byla mým dalším hlavním kritériem. Další důležité kritérium byla ochota podstoupit rozhovor do bakalářské práce. V poslední řadě jsem vybírala výzkumné vzorky pokud možno tak, aby se výzkumné šetření rozprostřelo na různé druhy zooterapie.

Práce to byla poměrně náročná na čas, protože aby byla splněna všechna zmíněná kritéria, zůstalo mi jen velmi málo adeptů vhodných k oslovení. Mým původním úmyslem bylo zrealizovat rozhovory se čtyřmi respondenty. Oslovila jsem tedy písemně několik vhodných kandidátů z celé republiky se záměrem uskutečnit rozhovor. Všem kandidátům jsem nastínila téma bakalářské práce a její hlavní cíle spolu s některými otázkami. V této fázi se již vyskytly určité problémy. Ačkoliv jsem měla již tři rozhovory téměř dohodnuté, někteří z mých možných respondentů nakonec z rozhovorů odstoupili. Rozhovory jsem nakonec uskutečnila se třemi respondenty, se kterými jsem měla již v minulosti rozhovory předem dohodnuté. Ve výzkumném vzorku je zastoupena delfinoterapie, společně felinoterapie a canisterapie a aktivity s využitím koní, které spadají do kategorie hiporehabilitace. První telefonický rozhovor s prvním respondentem proběhl 22. února, rozhovor s respondentem č. 2 proběhl 1. března a rozhovor s respondentem č. 3 se konal 8. března 2017.

Čtvrtý rozhovor, který měl odlišné otázky, jsem zrealizovala průběžně v měsíci březnu. Původně byla mým záměrem pouze účast na jedné z pohádek pro děti, konané 17. ledna 2017, ale následně jsem usoudila, že pozadí takového preventivního programu by mohlo být pro naši práci rovněž přínosem.

Respondent č. 1 – delfinoterapeut Oldřich Bureš

Prvním respondentem byl delfinoterapeut Oldřich Bureš. Také s ním jsem byla více než půl roku na rozhovoru domluvená. Rozhovor proběhl odlišně od ostatních, telefonicky, ale opět s nahráváním na diktafon. Důvodem, proč jsme zvolili tuto formu rozhovoru, byla skutečnost, že pan Bureš terapii s delfíny provozuje v turecké Antalyi a v Praze se zdržuje pouze mimo turistickou sezónu. Delfinoterapie se na území naší republiky neprovádí, ale jelikož jsou jeho výsledky s dětmi pro mou práci velmi užitečné a přínosné, rozhodla jsem se tento pro nás Čechy poměrně neznámý druh zooterapie do naší práce zařadit. Pan Bureš se věnuje především českým a slovenským klientům různého věku, různého zdravotního, mentálního, psychického i sociálního postižení. V minulosti pracoval i s klienty dětského domova z Lucemburska.

Respondent č. 2 – Dětský domov v Havířově

Před rokem, v době, kdy jsem se rozhodovala o výběru tématu bakalářské práce, jsem byla v kontaktu s Mgr. Hilbertovou, ředitelkou Dětského domova v Havířově, se kterou jsem se předběžně domluvila na možném rozhovoru. Zařízení poskytuje domov dětem od 3 do 18 let, v případě studia až do 26 let. Paní Mgr. Ladislava Hilbertová je zkušenou chovatelkou koček, její zkušenosti oceňují i mnozí odborníci zabývající se zoterapií. Podílela se také svými příspěvky na odborných knihách a časopisech. Její zkušenosti s felinoterapií byly zmíněny i v knize *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*, která byla v naší práci cenným zdrojem informací. Po úspěšných zkušenostech s felinoterapií z minulosti v jiném zařízení pro chlapce s extrémními poruchami chování se paní ředitelka rozhodla pokračovat v této činnosti i v dětském domově. Brzy se jí i personálu podařilo vybudovat terapeutickou místnost s prvky snoezelenu, která byla určená k individuální terapii s kočkou a dítětem, v současnosti i bez koček. Felinoterapii, později i canisterapii,

provozovala od roku 2005 do roku 2015 aktivně, formou návštěvní terapeutické služby, ovšem nyní pouze ve formě návštěvní služby.

Respondent č. 3 – Bonanza Vendolí, z. ú.

Třetím dotazovaným byla ředitelka Bonanzy Vendolí, z. ú., Mgr. Lenka Buchtová, se kterou jsem se domluvila na rozhovoru zhruba před půl rokem, před jednou z přednášek, kterou měla v rámci jednoho z našich předmětů u nás na fakultě UHK. Také ji jsem v jejím nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež navštívila osobně, paní ředitelka mě přivítala velmi vstřícně a provedla mě celým objektem a seznámila s historií Bonanzy, ukázala mi koně ve výběhu i s dětmi a poskytla mi svůj čas k rozhovoru. Rozhovor jsme uskutečnily při pozorování běžných aktivit na zmíněném statku, část rozhovoru jsem pořídila při prohlídce areálu. Bonanza Vendolí, z.ú. je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které se mimo jiné zaměřuje také na aktivity s využitím koní v rámci prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, což spadá do oblasti sociálních služeb.

Respondent č. 4 – Aura Canis, z. s.

Rozhovor s poslední respondentkou paní Helenou Rückerovou, zastupující zooterapeutické sdružení dobrovolníků Aura Canis, jsem zrealizovala dodatečně, ovšem i její rozhovor, který byl z části ústní, z části písemný, byl pro mě velmi cenným materiálem. S paní Rückerovou jsem se seznámila na jedné z přednášek o felinoterapii a domluvily jsme si další spolupráci na mé bakalářské práci. Paní Rückerová spolu s kolegyněmi hraje především v Královéhradeckém kraji několik let pohádky pro děti v rámci prevence rizikového chování, kde vystupují v hlavní roli kočka a pes. Jednoho pohádkového představení jsem se osobně zúčastnila, abych získala představu, jak program probíhá. Dalším počinem zaměřeným především na děti, na kterém se paní Rückerová autorsky podílela a také je o něm v naší bakalářské práci zmínka, je nedávno vydaná kniha *Kočka v síti*, vydána také v rámci prevence rizikového chování dětí upozorňující na možnou hrozbu sociálních sítí.

4.4 Analýza získaných dat první části výzkumu

Analýza získaných dat první výzkumné části v sobě zahrnuje rozbor odpovědí na čtyři základní výzkumné otázky. Na základě rozboru každé z výzkumných otázek (VO), které dále obsahují tazatelské otázky (TO) zjistíme, jakou úlohu hrahe zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování u dětí a mládeže. Zajímala mě podle respondentů slabá místa při provozování této činnosti. Získala jsem představu o tom, jak se zooterapie využívá, jakým způsobem může ovlivňovat chování dětí a mládeže a jaké podmínky ze strany státu respondenti k provozování terapie mají. Na všechny otázky mi v první části výzkumu odpovídali tři respondenti. Všechny rozhovory byly zaznamenány na nahrávací zařízení.

Výzkumná otázka (VO1): Jaké máte výsledky se zooterapií? Výzkumná otázka zahrnovala celkem sedm dalších tazatelských otázek (TO1.1 až TO1.7). V tomto okruhu otázek mě zajímala délka praxe v oblasti zooterapie, průběh samotné terapie, její četnost a metoda práce. Zajímala jsem se také o pozitivní přínos a prospěšnost této podpůrné metody pro děti a mládež.

Respondent č. 1:

Delfinoterapeut Oldřich Bureš uvedl, že tento druh terapie provádí již téměř sedmým rokem a vzhledem ke své délce praxe oproti svým kolegům se považuje za terapeuta seniora. Optimálně se terapie skládají z 10 lekcí, přičemž každá o délce trvání 30 minut. Terapie se provádí z okraje bazénu nejen přímo ve vodě. Během roku mívá přibližně 10 - 15 českých a slovenských klientů, pracuje s klienty různých věkových skupin, národností, postižení a problémů, do budoucnosti se však chce věnovat převážně českým a slovenským klientům.

(TO1.7) V čem je podle vás zooterapie pro děti a mládež přínosná a prospěšná? *„Do delfinária přicházejí klienti s různými psychickými, zdravotními potížemi, dále děti zneužívané a týrané. Děti s různými sklony k agresivitě, měl jsem tu malé sebevrahy, těch bylo asi 6. Dodnes vím, že žádné z těch dětí se již o sebevraždu nepokusilo. Všechny ty děti vypadají na první pohled zdravě, ale mají nějaký problém. Neznám pro ně nic lepšího než delfinoterapii.“*

Respondent č. 2

Paní ředitelka dětského domova Mgr. Hilbertová nám do rozhovoru uvedla, že felinoterapii a canisterapii aktivně prováděla několik let od roku 2005 až do roku 2015. Současné pracovní důvody jí neumožňují mít v zařízení zvířata celý den tak, jak to bylo v minulosti, tudíž v současné době se v tomto zařízení nevykonává návštěvní terapeutická služba, ale jen návštěvní služba. Nutno však podotknout, že paní ředitelka dětem umožnila v rámci pravidel, aby si chovaly svá vlastní zvířata, za která si zodpovídají, samy se o ně starají a krmí, samozřejmě ze svého kapesného. Ohledně prospěšnosti zooterapie pro děti a mládež poznamenala: „... *převážně kočky umějí děti zklidnit, zahánějí smutek. Pes i kočka dokážou rozesmát, protože vymýšlí hlouposti. Dále zlepšují motoriku, paměť, rozvíjí fantazii, když je děti kreslí. Při vyslovování jejich sáhodlouhých jmen jako např. Barnabas de Borgione nebo Darlingcats Bianka rozvíjejí slovní zásobu*“.

Respondent č. 3

Paní ředitelka Mgr. Buchtová z nízkoprahového centra se zooterapii věnuje 12 let. Po celou dobu se její plány dále rozvíjí. Ve svém zařízení využívá metodu s názvem Aktivita s využitím koní (dříve nazýváno léčebné pedagogicko-psychologické ježdění), dle jejích slov to byl daleko výstižnější pojem. Dříve pracovala jako sociální pracovnice, kurátorka pro děti a mládež. Na základě svých zkušeností si uvědomila, že pokud chce pracovat jako profesionál, kancelář není dobré místo. Své velké hobby, koně, propojila s myšlenkou nízkoprahového zařízení, aby mohla lépe dětem pomáhat a pochopit jejich problémy. Zde u zvířat se rozvine vzájemný vztah a dítě se otevře. Děti a mládež se v nízkoprahovém centru starají o zvířata, pomáhají při rutinní práci, za odměnu mohou být venku s koňmi 1 až 1,5 hodiny, v sedle jsou třeba jen ¼ hodiny. **(TO1.7) V čem je podle vás zooterapie pro děti a mládež přínosná a prospěšná?** Do našeho rozvoru odpověděla: „...*ve všem. Rozvíjí osobnost, dávají jasnou zpětnou vazbu, neverbální - nemluví. Děti jsou zvyklé, že dospělí mluví, ale co říkají, časem ignorují. Něco dítěti vysvětlujete, zakazujete.. a jim je to jedno. Zvířata učí děti komunikovat neverbálně a naučí je to velmi rychle. Zvláště koně, jsou to velká zvířata. Děti se naučí jejich výraz rychle vyhodnocovat.*“

Výzkumná otázka (VO2): Jak pomáhají zvířata dětem v souvislosti s rizikovým chováním? Výzkumná otázka obsahovala dalších osm tazatelských otázek (TO2.1 - TO2.8), v nichž nás zajímal především názor, pro které děti se respondent domnívá, že zooterapie je

a není vhodná. Zda při výkonu zooterapie někdy řešili problémy s chováním dětí nebo jestli řešili problémy s agresivním chováním vůči zvířatům. Zajímala nás kritéria výběru dětí na zooterapii a je-li práce při zooterapii s dětmi odlišná od práce s dospělými. Poslední tazatelskou otázkou jsme zjišťovali, zda na základě zkušeností mohou zvířata pozitivně ovlivňovat chování dětí a mládeže.

Respondent č. 1

Pan Bureš podotkl, že co klient, to originál. Setkal se s dětmi s prožitými traumaty, spojenými i se zneužíváním, s dětskými i dospělými autisty, s klienty s genetickými problémy a pro ty všechny byla delfinoterapie vhodná. Setkal se už s různým typem postižení, takže vysloveně nevhodná by asi mohla být, kdyby dítě kladlo velký odpor nebo nešlo zklidnit. Ale nesetkal se s tím. Ačkoliv mohou při výkonu delfinoterapie vzniknout různé komplikace, je důležité, aby on jako profesionál uměl pracovat s dítětem i delfínem. V rozhovoru také sdělil, že mu často píšou babičky dětí, jejichž vnoučata mají různé problémy. V některých případech se jim snaží nápad s delfinoterapií rozmluvit a dá jim kontakt na psychoterapeuta v blízkosti jejich bydliště, leckdy je možné záležitost řešit i jinak. Občas také koriguje představy rodičů. Dále uvedl, že práce s dětmi je často jednodušší než práce s dospělými, jen vyžaduje jinou komunikaci. Některé děti mají tendence delfínům zpočátku ubližovat, i to se musí eliminovat.

Respondent č. 2

Mgr. Hilbertová uvedla, že zooterapie je vhodná pro děti, která nemají sklony k týrání zvířat, ale i to je individuální. Protože i agresor může být při zooterapii klidný. Důležitá je však při terapii 100% účast terapeuta. Děti by snad zvířeti vědomě neublížily, ale lépe je problémům předcházet. Na terapii si mohou děti vybrat, zda chtějí kočku nebo psa, podle svého zaměření. Délku terapie určuje nálada zvířete, někdy je to 20 minut, někdy třeba také hodina. Nevhodná je zejména pro alergiky, ale i s alergií si dokázali poradit, když dítě dodržovalo základní hygienická pravidla. Bohužel při silné alergii se tato terapie provádět nedá. Před terapií je nutné dětem vysvětlit, jak se ke zvířatům musí chovat. V tomto směru je důležitá preventivní přítomnost paní ředitelky při felinoterapii i canisterapii. Problémy s chováním dětí při výkonu zooterapie paní ředitelka tudíž nikdy neměla. V minulých letech prováděla felinoterapii ve výchovném ústavu pro chlapce s extrémními poruchami chování

a měla mezi dětmi také agresivního chlapce, ten si však dokázal se svou agresivitou poradit. Jeho agresivní chování nebylo mířené proti zvířatům, ale proti sobě. Paní ředitelka rovněž zkusila s kočkou práci se seniory v domově důchodců. Práci s dětmi a starými lidmi prostrídávala. **(TO2.8) Na základě vašich zkušeností, domníváte se, že zvířata mohou pozitivně ovlivňovat chování dětí a mládeže?** „Zcela jistě..s ohledem na klientelu, kterou tu máme, tu jsou děti citově deprivované, zažily týrání, nedostatek lásky v primární rodině. Zvíře přispívá k dočasnému zklidnění, ale neřeší ten jejich velký problém, proč jsou tady a proč jsou jejich rodiče tací, jací jsou. Je to podpůrná metoda, ale může jim zpříjemnit život a zahnat dočasně smutek“.

Respondent č. 3

Také s Mgr. Buchtovou jsme zavedli řeč na téma, pro které děti si myslí, že je zooterapie vhodná. Uvedla, že pro všechny. Nevhodná je pro alergiky, i to však lze zvládnout. Také není vhodná pro děti, které zvířatům ubližují, i s tím se však dá pracovat, když se to podchytí včas. Měli v zařízení chlapce, který doma vyvraždil králíky, jenže zjistili, že pro něj to byla forma úniku z velmi stresové a napjaté situace. Není vhodná také pro toho, kdo spolupracovat nechce. Jde o to hledat cestu, když se jí podaří najít, je to v pořádku. Problémy při výkonu zooterapie také řešili, ovšem ve spolupráci se zvířaty ji dle slov paní ředitelky, vyřešili poměrně rychle. Kůň dá jasně najevo, co se mu nelíbí. Ovšem bezhraniční děti ke koni nesmí, aby nebyly ohrožené. S agresivitou měli ve zdejším zařízení také zkušenost, děti však zjistily, že tady to nefunguje. Takovým dětem je přidělen kůň s temperamentem, který jim hranice jasně vymezí a dá najevo, že takhle tedy ne.

Výzkumná otázka (VO3): Jak vnímáte limity ve vaší práci? Výzkumná otázka obsahovala další čtyři tazatelské otázky (TO3.1 – TO3.4). V nich jsme se ptali na pravidla, manuál nebo metodiku, dle kterých se práce respondentů vykonává nebo řídí. Rovněž jsme se ptali na to, zda některé další instituce a organizace se zajímají o jejich zkušenosti a výsledky. Mezi nejzásadnější tazatelské otázky z tohoto okruhu i celého výzkumu patřila ta, která je věnovaná současné legislativě. Pro výzkumné šetření je otázka důležitá zejména z toho důvodu, že odborná literatura uvádí současnou legislativu jako zásadní problém zejména v tom, že zooterapii téměř neupravuje. Posledním bodem bylo hledání odpovědi na slabá místa našich respondentů.

Respondent č. 1

Dotazovaný pan Bureš uvádí, že vše co se naučil i co se týká pravidel, převzal převážně od trenéra. Ale již po 2 letech a 7 měsících práce vykonává činnost dle vlastních pravidel, na základě vlastních zkušeností. Manuál zřejmě někde nějaký je, ale protože je každý klient jiný a s každým se pracuje jinak, jedná dle svých možností a schopností, dle situace. Legislativu v naší zemi nemůže hodnotit, neboť terapii provádí v Turecku. Protože měl výborné zkušenosti s dětským domovem z Lucemburska, ptala jsem se, zda ho někdy kontaktoval dětský domov z ČR nebo Slovenska se zájmem o spolupráci. Uvádím jeho odpověď: *„U nás se o tom moc neví, ale je to i dost finančně drahé. Ale je to můj sen, to je ten důvod, proč jsem tu práci chtěl dělat. Abych dostal děti s problémy na delfinoterapii. Jsem přesvědčen, že žádná psychoanalýza ani psychoterapie, retaliny je nevrátí do normálního stavu. Děti drogově závislé, děti zneužívané atd...dostat tak tyhle děti na delfinoterapie. Víte, delfini dokážou neskutečné věci. Dodnes mi ty děti z Lucemburska chybí, právě protože jsem viděl opravdový výsledek, návrat do života. Když tu mám postižené děti, je to velmi hezké, že jim zkvalitníme život. Ale u traumatizovaných dětí je ten výsledek úplně jiný, terapeuticky jiný level.“* Při otázce na slabé místo, které ho brzdí v práci, upozornil na skutečnosti, jako jsou čas a peníze nebo stálé přemísťování do Turecka a zpátky do ČR. Mezi jiné bariéry uvedl psychiku, jazyky, kulturní bariéry různých národností a různou mentalitu. Pro slabší jedince není profese delfinoterapeuta vhodná práce, těžko se zvládá.

Respondent č. 2

Mgr. Hilbertová mi do své odpovědi uvedla, že metodika, pravidla a manuály jsou důležité zejména pro zřizovatele, aby mohla felinoterapii a canisterapii ve svém zařízení provozovat. Metodika je hlavně dobrá proto, aby se popsaly zkušenosti. U otázky na legislativu se pozastavila, nicméně mne její odpověď nepřekvapila, když do rozhovoru uvedla, že zmiňovanou problematiku zooterapie současná legislativa vůbec neřeší, vlastně ji vůbec nezná. Tyto terapie může u nás provádět každý. Popsala mi problém, se kterým se setkala, když chtěla získat pro svého psa canisterapeutické zkoušky. Paní ředitelka měla temperamentního psa, kterého chtěla k dětem s problémovým chováním, ale tyto zkoušky se skládají jinak, než potřebovala. Věděla, že psa nebude nikdy polohovat, jeho kvality byly zcela jiné. Měla tedy individuálního cvičitele a psa vychovávala tak, aby byl ve všech situacích psychicky odolný. I když zkoušky pro svého psa nemá, ví, že její pes nikdy

žádnému z dětí neublíží. Nadřízenému orgánu vysvětlí, proč to tak je. O její zkušenosti jiné organizace zájem mají. Občas přijede na návštěvu i jiný dětský domov, např. ze Slovenska nebo někdo z domova důchodců. Ovšem jsou to především lidé, kteří se zooterapií zkušenosti mají, jen nevědí, jak ho v takovém zařízení praktikovat. Hlavní plus Mgr. Hilbertové je skutečnost, že je ředitelka, takže si vše nutné obhájí. Takže na slabá místa zněla odpověď, „ne“.

Respondent č. 3

Paní ředitelky Mgr. Buchtovou z Bonanzy jsem se také zeptala na manuál, pravidla a metodiku k provádění zooterapie. K tomuto tématu řekla, že pravidla jsou nutná vždy, rovněž mají i metodiku, která souvisí se sociálními službami a s uvedenými metodami, jaké v zařízení používají. Jsou v ní uvedeny aktivity, co mají podporovat a podněcovat, také jak kterého koně pro uvedenou metodu použít. Uvedenou metodiku si zpracovali sami, je to jejich know how. Mezi svého spolupracujícího partnera uvedla Květnou zahradu, kde však mají především starší děti. V rozhovoru rovněž podotkla, že se zajímala o instituci, která by byla podobného zaměření, ale o žádné se nedozvěděla, zřejmě nejsou. **(TO3.3) Myslíte si, že současná legislativa podporuje zooterapii?** Mgr. Buchtová odpověděla: *„Nepřispívá, tou se zabývají lidi v kanceláři. Na jednu stranu je chápu, řeší jenom papíry. Když už jsme u aktivit s využitím koní, které jsou v pedagogické i psychologické rovině, je velmi těžké jim vysvětlit, že kůň není učební pomůcka, není jako pravítko. A tím, že není učební pomůcka, je tedy nestabilní. V psychologii a zdravotnictví, tam je to jiné, tam jsou jasné výsledky, tam je to uchopitelné“*. V poslední řadě tazatelských otázek jsme se ptali na slabá místa, která paní ředitelku a její kolegy brzdí v práci. Zde uvedla, že největší slabinou jsou peníze a prostory. Získat dotace je prý velmi složité a ze sponzorských darů to vše utáhnout nelze. Plánů mají mnoho, chtějí do budoucnosti organizovat tábory pro děti, pořádat akce pro rodiny. Nový vybudovaný prostor by jim mohl přinášet další peníze. Problémem je, že dotace jsou čím dál menší.

Výzkumná otázka (VO4): Myslíte si, že jsou v současné době příznivé podmínky pro vykonávání zooterapie? V poslední výzkumné otázce, jejíž součástí bylo dalších pět tazatelských otázek (TO4.1 - TO4.5), se můj zájem soustředil nejvíce na některé názory na pohled zooterapie, např. jedná-li se o moderní záležitost nebo je-li to obor s dlouhodobým

potenciálem. V posledních otázkách mě zajímalo, mají-li dotazovaní zajímavé zkušenosti, které by rádi předali dále a mají-li ve své práci následovníky.

Respondent č. 1

K tazatelským otázkám **(TO4.1) Myslíte si, že je zooterapie záležitostí moderní doby? (TO4.2) Nebo se jedná o obor s dlouhodobým potenciálem, u kterého se v současnosti používá termín zooterapie?** Pan Bureš stručně odpověděl: *„Dnešní doba přináší generaci supermatek, které zvládají naoko všechno..., kariéru, rodinu. Ale dětem vrazí od 1-2 let mobil nebo tablet, dítě nebrečí, všichni jsou šťastní a ona má pocit, jak to všechno zvládá. Vyrůstá nám generace dětí autistů, kteří autisti nejsou.“* Na dotaz, co si myslí o tom, že v odborné literatuře je někdy uvedeno, že za zooterapii lze považovat také akvárium s rybičkami v čekárně u zubaře, mi se smíchem v hlase řekl, že s tímto názorem souhlasí. Je to prý takový snoezelen, výborný pro některé autisty a neurotiky. Na poslední otázky, týkající se předávání zkušeností dále a na své potencionální následovníky ve své práci mi překvapivě odpověděl: *„Je to těžké, většinou se mi hlásí studentky, které by tuhle práci chtěly dělat. Ale většinou se nakonec jedná o někoho, kdo terapii sám potřebuje. Normální člověk tuhle práci dělat nebude, moc stresu a odpovědnosti. Dobrovolníků mám milion, ale nejsou pro tuhle práci vhodní.“*

Respondent č. 2

Paní ředitelka Mgr. Hilbertová mi na otázku, zda je dle jejího názoru zooterapie záležitostí moderní doby odpověděla: *„ V zooterapii se pohybuji již dlouho, takže mi nepřijde jako moderní záležitost, ale jako plnohodnotná alternativa k péči o děti, staré lidi, o jejich duši. Ale novinkou může být terapie s neobvyklým druhem zvířete. I když je pravda, že když někomu řeknete felinoterapie, málokdo ví, co to je“.* Dále mi sdělila, že se domnívá, že zooterapie je obor s velkým potenciálem. Ovšem upozornila na skutečnost naší svázané společnosti. Nedovede si představit, že by si kdokoliv mohl dovolit mít zvíře jen tak na pracovišti. Možná tak ty zmiňované rybičky. Určitě nepochybuje o jejich zklidňujícím účinku na psychiku člověka, kterou ale stejným způsobem může změkčit například výmalba místnosti. Ale za druh zooterapie je rozhodně nepovažuje. Ohledně předávání svých zkušeností uvedla, že pořádají s kolegyní semináře, dávají doporučení a předávají zkušenosti. Obě mají jinou

klientelu, jiné zkušenosti i jiné podmínky. Domnívá se, že návštěvní terapeutickou službu mnoho lidí nebo sdružení nedělá. Své následovníky si nevychovává, ale zkušenosti každému zájemci o felinoterapii a canisterapii předá ráda dál.

Respondent č. 3

Poslední soubor otázek jsem položila také Mgr. Buchtové. Na otázku, zda je zooterapie moderní záležitostí, mi odpověděla, že nikoliv. Zooterapie je stará záležitost, jen společnost se mění. Dříve děti jezdily k babičkám a tetám na venkov, rodiny byly vícegenerační. Dříve si děti hrály v lese, dnes je odtahujeme od počítačů. Lidé patří mezi tvory, kteří přírodu a zvířata kolem sebe potřebují. Na zooterapii s rybičkami jednoznačně odpověděla. *„Rybičky? Tohle si nemyslím. Zooterapie je terapie. Musí mít přímý kontakt a cíl. To je terapie. Že někdo kouká na morče, to není terapie.“* Zeptala jsem se také na následovníky v její práci. *„Já nevím, ale věřím, že mám. Syn je koordinátorem sociálních služeb. Věřím taky, že někoho vychovám. Nechtěla bych, aby Bonanza skončila, když skončím já“.*

4.5 Analýza získaných dat druhé části výzkumu

Analýza získaných dat ve druhé části výzkumu v sobě zahrnuje rozbor odpovědí na tři základní výzkumné otázky, které v mé práci hrají dílčí roli. Na základě rozboru každé z výzkumných otázek (VO), které v sobě obsahují další tazatelské otázky, (TO) zjistíme, jaký je zájem o hrané pohádky se zvířaty, které v rámci programu prevence rizikového chování dětí organizuje sdružení dobrovolníků Aura Canis. Dále mě také zajímala podstata takových programů pro děti raného věku. Oslovila jsem dlouholetou členku Helenu Rückerovou, která se svými dvěma kolegyněmi pohádku pro děti hraje.

Výzkumná otázka (VO1): Jaký je současnosti zájem výchovných a vzdělávacích institucí o pohádky? V první výzkumné otázce, jež zahrnovala tři tazatelské otázky (TO1.1-TO1.3), jsem se snažila zjistit, jaký je zájem výchovných a vzdělávacích institucí o tento program. Také jsme se ptala, v které části naší republiky se převážně pohádky pro děti hrají a zda je o ně zájem mimo Královéhradecký kraj.

Nejprve mě zajímalo, zda pohádku nabízí výchovným a vzdělávacím institucím samotné sdružení nebo zda je to obráceně. Paní Ruckerová mi na otázku odpověděla: „*Pohádky si vyžádají zařízení. Jsou to převážně školy, školky, mateřská centra, speciální školy, ale také domovy pro seniory. V tomto případě se snažíme ukázat starším lidem, jak vychováváme mladou generaci. O pohádky je velký zájem, jednu jsme hráli i u nás v Hradci Králové na Lékařské fakultě.*“ Dále mi paní Ruckerová sdělila, že zájem je vcelku stále stejný, většinou hrají pohádky na některých školách opakovaně už téměř 5 let. Zájem o pohádky by byl na celém území naší republiky, ale, neboť jsou všechny členky stále aktivně pracující, nemohou z časových důvodů jezdit delší trasy. I pro zařízení a zvířata by to nebylo zcela vhodné. Pohádky se tedy z hlediska dostupnosti odehrávají převážně v okolí Hradce Králové.

Výzkumná otázka (VO2): Jak se zrodil nápad hrát pohádky se živými zvířaty?
Tato otázka mě zajímala především z toho důvodu, že již v minulosti byly v některých publikacích zmiňovány loutkové pohádky, během jejichž děje vstupovala na scénu různá živá zvířata. Zajímalo mě, zda se jedná o náhodu nebo záměr. Ve třech tazatelských otázkách (TO2.1-TO2.3) toto téma dále rozvíjíme a zajímáme se o samotnou realizaci představení.

Paní Ruckerová mi sdělila některé podrobnosti ze zákulisí. Pohádku hraje téměř od samotného počátku se dvěma kolegyněmi. Při hraní pohádek používají vlastní nepřevzatá pravidla. Ohledně nápadu hrát pohádky mi odpověděla: „*Zhruba před 5 lety jsem byla na semináři o felinoterapii v Mladé Boleslavi a ukazovali nám fotky, jak hrají pohádku s panenkami. Kočka se zúčastnila vystoupení jen jako prvek pro udržení pozornosti dětí. Přemýšlela jsem, jak více zapojit zvířata do děje a protože jsme s paní Holotíkovou jezdily do různých zařízení společně na různé semináře a přednášky, spontánně nás obě napadlo hrát pohádky se živými zvířátky. Já jsem napsala scénář a paní Holotíková ušila kostýmy.*“ Paní Ruckerová zavzpomínala, že někdy v minulosti dvě kolegyně z jejich sdružení zkoušely hrát pohádku na Moravě, ale dopadlo to prý jen asi dvakrát.

Výzkumná otázka (VO3): V čem vidíte hlavní podstatu hrát pohádky pro děti raného věku? Položením této otázky jsem chtěla od respondentky vysvětlit hlavní smysl hraní pohádek a také co vlastně samy organizátorky od své činnosti očekávají. Dvě tazatelské otázky (TO3.1-TO3.2) také hledají odpověď na další plány paní Ruckerové, neboť vím, že se prevencí rizikového chování dětí aktivně věnuje. V nedávné minulosti se spoluautorsky

podílela na knize *Kočka v síti*, která se před Vánocemi dostala na pulty prodejen. Kniha upozorňuje na skryté nebezpečí sociálních sítí a je vhodná pro děti kolem 10 let věku.

Na výše uvedené otázky mi paní Rückerová odpověděla: „*Chceme dětem ukázat, jak se o zvířata starat, jak jim porozumět a jak jim dát vše, co potřebují. Tím vším chceme formovat jejich vědomí, aby zvířatům neublížovali, aby viděli, co se od zvířat mohou naučit a že jim zvířata toho mohou hodně dát. Snažíme se, aby naše budoucí generace zvířatům rozuměla.*“ Ohledně plánů do budoucna řekla: „*Máme ještě chuť nastudovat pohádku o Budulínkovi, hlavně proto, aby malé děti nechodily s cizími lidmi a neotvíraly dveře neznámým lidem. Ale to bude asi až za 2 roky, až budeme v důchodu. Nápadů máme spoustu, jen ten čas chybí.*“ O *Kočce v síti* se paní Rückerová zmínila také, je prý výchovná nejen pro děti, ale také pro dospělé. Dospělí by měli děti ve vztahu ke zvířatům podporovat. Autorky do knihy záměrně zvolily ústřední postavu kočky, hlavním důvodem je prý dojem, že lidé toho o psech vědí převážně více, zatímco o kočkách stále kolují nepravdivé mýty.

4.6 Shrnutí výsledků empirického šetření

Hlavním cílem empirického šetření bylo zmapovat současné využívání zooterapie v prevenci rizikového chování dětí a mládeže. Tento cíl byl společný pro obě části výzkumu. Jelikož se podařilo získat čtyři respondenty, kteří rozhovor absolvovali a odpověděli na všechny položené otázky, lze konstatovat, že cíl byl splněn.

Dále byly vytyčeny i vedlejší cíle výzkumného šetření. Pro první část empirického šetření bylo dalším cílem zjistit, jakou úlohu má zooterapie v prevenci a terapii dětí a mládeže s rizikovým chováním. Druhým vedlejším cílem bylo zhodnocení, jaké jsou v současné době podmínky pro vykonávání zooterapie. Druhá část empirického šetření byla věnována aktuálnímu preventivnímu programu, který v současných letech probíhá a je zaměřen na děti předškolního a mladšího školního věku. Zde byly také vytyčeny dva vedlejší cíle, prvním cílem bylo zjištění, jaký je zájem výchovných a vzdělávacích institucí o hraní pohádek se živými zvířaty. Druhý vedlejší cíl zaujímal hlavní význam zmíněných hraných pohádek.

Původně jsem zamýšlela absolvovat pomocí rozhovorů pouze první část výzkumného šetření. Snažila jsem se v publikacích, na internetu a od známých získat kontakty na zařízení

a instituce, organizace či sdružení využívající ve své činnosti zooterapii. Z nich jsem dále vybírala ty, kteří se zaměřovali na vzdělávání nebo výchovu dětí a mládeže. Dalším kritériem byla zkušenost v oblasti zoterapie s dětmi a mládeží s problémovým chováním nebo ohrožených rizikovým chováním nebo prostředím. Své výzkumné šetření jsem směřovala k tomu, aby v mém výzkumném vzorku bylo určité srovnání a každý z respondentů zastupoval jiný druh zoterapie. Posledním kritériem byla ochota se rozhovoru zúčastnit. Práce to byla velmi náročná na čas, neboť, jak jsem zjistila, abych splnila všechna svá kritéria, zůstalo mi k oslovení jen pár potencionálních respondentů z celé republiky.

Ve výzkumném vzorku je zastoupena delfinoterapie, společně felinoterapie a canisterapie a hiporehabilitace (aktivity s využitím koní). Z důvodu, že se mi stále nedařilo získat ke spolupráci čtvrtého respondenta, rozhodla jsem se své empirické šetření rozšířit o druhou část výzkumu, zaměřenou na preventivní program rizikového chování, kterým jsou hrané pohádky pro děti se živými zvířaty. Původně jsem se chtěla tohoto programu pouze zúčastnit a ve své práci se v krátkosti o něm pouze zmínit. Nicméně se mi tímto podařilo získat čtvrtého respondenta na interview. Průběh pohádky je přiložen v příloze bakalářské práce.

Metodou pro sběr dat byl v tomto případě zvolen jako nejvhodnější polostrukturovaný rozhovor. Tato metoda umožňuje rozvinout předem zvolené otázky o případné další doplňující otázky. Otázky mohou být v různém pořadí přizpůsobovány dle potřeby, jak se rozhovor dále rozvíjí. Nutno podotknout, že jeden z rozhovorů měl telefonický charakter a jeden byl dále doplněn částečně o písemnou konverzaci.

Ze všech rozhovorů byla pořízena nahrávka na nahrávací zařízení, která sloužila k dalšímu zpracování. Délka rozhovorů byla průměrně u všech respondentů kolem hodiny a čtvrt. Do empirického šetření jsem následně použila stručný komentář, přímou řeč jsem použila pouze u otázek, které mi přišly zajímavé nebo důležité. Rozhovor s jedním z respondentů je uveden doslovně v příloze bakalářské práce. Žádný z rozhovorů nebyl pozměněn. U všech respondentů jsou uvedena jména a druh zoterapie, kterou při své práci používají, pokud pracují v instituci, organizaci nebo sdružení, uvedla jsem tyto údaje také. Všichni účastníci se zveřejněním rozhovorů souhlasili.

Všichni dotazovaní se shodli na tom, že zoterapie je přínosná a vhodná pro všechny děti, nejen s rizikovým chováním. Absolutně nevhodná je pro děti s prudkou alergií. V případě mírné alergie se dá tento problém eliminovat. Všechny zmíněné druhy zoterapií jsou velmi přínosné pro děti s agresivitou. Pro děti zneužívané a se sebevražednými sklony má

mimořádný význam delfinoterapie. V otázce agresivity se dotazovaní shodli na tom, že v určitých případech a za určitých okolností lze i s takovým typem dětí zooterapii praktikovat. Při samotném výkonu se s agresivitou setkal jen jeden respondent. Zvířata pomáhají dětem při zklidnění, zahání alespoň dočasně smutek a dokáží rozesmát, jsou plnohodnotnou alternativou k péči o dítě. Velmi vhodná je hiporehabilitace (aktivity s využitím koní) při hyperaktivitě, kdy se dítě musí na činnost plně soustředit. Respondenti také uvedli, že je důležité, aby zvířata terapie bavila. Terapie s dětmi tento požadavek splňuje, protože se jedná o aktivní proces. Účastníci rozhovorů také uvedli, že spolupráce s dětmi je také leckdy jednodušší než s dospělými. Ovšem i mezi dětmi různých věkových kategorií jsou rozdíly, tudíž je nutné komunikaci s nimi přizpůsobovat.

Dva dotazovaní se shodli na tom, že současná legislativa zooterapii nepodporuje, naopak ji vůbec nezná. Třetí respondent nepracuje v naší zemi, tudíž se ho legislativa nijak netýká. Jedna z respondentek uvedla, že naopak v pedagogické oblasti zvíře nemůže být vedeno jako učební pomůcka, protože je zcela nestabilní, tudíž nevyhovuje. Co se týká psychologie a zdravotnictví, tam už je situace zcela jiná, tam je vše v pořádku. Dle názorů všech respondentů má zooterapie velký potenciál. V druhé části výzkumného šetření mě zajímal zájem výchovných a vzdělávacích institucí o jeden konkrétní program pro děti předškolního a mladšího školního věku. Poptávka je 5 let stále stejná, nicméně by byl zájem i z jiných míst naší republiky. Bohužel kvůli dostupnosti je tento program realizován jen v rámci Královéhradeckého kraje a okolí. Hlavní význam programu je v tom, že děti získají základní informace, jak se o zvířata starat, jak se jich dotýkat, co všechno je mohou zvířátka naučit. Mnohé dítě zvíře ve skutečnosti nikdy nemělo příležitost si pohladit, nerozumí jejich neverbální komunikaci.

V rozhovoru jedna z respondentek uvedla, že v sociální oblasti je zooterapie pole neorané, nezná nikoho, kdo by podobnou činnost vykonával. Bakalářská práce může být přínosná právě z tohoto důvodu, aby se veřejnost o těchto zařízeních a organizacích zabývajících se zooterapií a dětmi s rizikovým chováním dozvěděla.

Závěr

Bakalářská práce mapuje současné využívání zooterapie v prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže, což bylo jejím hlavním cílem. Shrnuje poznatky týkající se rizikového chování dětí a mládeže, prevence a terapie rizikového chování dětí a mládeže v souvislosti se zooterapií. V bakalářské práci bylo stanoveno také několik dalších vedlejších cílů. Prvním z nich bylo zjistit, jakou úlohu má zooterapie v prevenci a terapii dětí a mládeže s rizikovým chováním. Druhým vedlejším cílem bylo zhodnocení, jaké jsou v současné době podmínky pro vykonávání zooterapie. Zaujal mě také jeden preventivní program pro děti raného věku, kdy mě zajímal zájem výchovných a vzdělávacích institucí o zmiňovaný program, a také v čem tkví hlavní význam tohoto programu.

Teoretická část věnuje první kapitole rizikovému chování, vymezuje pojmy, přičemž hledá souvislost mezi zdravým a rizikovým chováním dnešních dětí a mládeže. V další kapitole čtenáře upozorňuje na důležitou oblast, tou je prevence rizikového chování. Dále vymezuje druhy prevence, zaměřuje se na preventivní programy a také na druhy terapií. Celá jedna kapitola je určena zooterapii, která je stěžejní částí celé práce. Uvedené informace jsem získala četbou odborných publikací.

Empirická část práce je orientována především na prezentaci odpovědí, které byly získány formou polostrukturovaných rozhovorů vedených s respondenty z různých oblastí zooterapie. Celkem čtyři rozhovory byly získány od respondentů, kteří se aktivně několik let věnují zooterapii a mají zkušenosti právě v oblasti rizikového chování dětí a mládeže. Empirická část je rozdělena na dvě oblasti výzkumného šetření. V první oblasti jsou otázky pokládány třem respondentům, skládají se ze čtyř výzkumných otázek a dalších 24 tazatelských podotázek. V druhé části odpovídala jedna respondentka, kdy výzkumné otázky byly tři a celkem v nich bylo obsaženo dalších 8 tazatelských otázek. Otázky byly předem připraveny, během rozhovoru se mírně pozměňovalo pořadí a občas byla pro upřesnění položena doplňující otázka.

Do bakalářské práce byly většinou využity v souhrnné analytické podobě, přímá řeč byla doslovně použita pouze u některých zajímavých nebo důležitých otázek. Jeden z rozhovorů je v celém znění otázek a odpovědí součástí přílohy bakalářské práce. Všichni respondenti souhlasili se zveřejněním rozhovorů i svých jmen a institucí, sdružení či organizací u kterých se zooterapií zabývají.

Cílem naší práce bylo zjistit, do jaké míry se v současné době provozuje zooterapie v souvislosti s péčí o děti a mládež s rizikovým chováním a s jakými výsledky. Při hledání potenciálních respondentů, kteří mají s uvedenou problematikou zkušenosti, jsem se setkala s velmi omezeným výběrem.

Potvrdila se domněnka, že je těžké pro výzkumné šetření v bakalářské práci získat kompetentní respondenty. Většina zařízení vzdělávacího nebo výchovného zaměření využívajících při svém provozu prvky zooterapie se specializuje na děti mentálně, zdravotně či fyzicky handicapované. Nicméně respondenti, kteří mi v práci sloužili jako výzkumný vzorek, mi dle svých dlouholetých zkušeností potvrdili, že obor zooterapie má v souvislosti s tématem bakalářské práce velký potenciál. V prevenci a terapii rizikového chování dětí a mládeže má své zasloužené místo pro další možná výzkumná šetření. Domnívám se, že bude zajímavé i nadále sledovat práci výchovných a vzdělávacích institucí, které zooterapii v prevenci a terapii rizikového chování provozují.

Literatura

- [1] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.
- [2] DRBAL, Ctibor. *Analýza současného pojetí prevence*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968, 101 s.
- [3] DOLEJŠ, Martin, Ondřej SKOPAL a Jaroslava SUCHÁ. *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 153 s. Monografie. ISBN 978-80-244-4181-8.
- [4] GALAJDOVÁ, Lenka a Zdenka GALAJDOVÁ. *Canisterapie: pes lékařem lidské duše*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-879-1.
- [5] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.
- [6] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.
- [7] HERMANNOVÁ, Hana, Dana MÜNICOVÁ a Zoran NERANDŽIČ. *Základy hipoterapie*. Praha: Profi Press, 2014, 153 s. ISBN 978-80-86726-57-1.
- [8] HUTYROVÁ, Miluše, Michal RŮŽIČKA a Jan SPĚVÁČEK. *Prevence rizikového a problémového chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 95 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3725-5
- [9] *HW Svět psů: mezinárodní kynologický časopis*, 3. Praha: Minerva CZ, 1994-1997. ISSN 1211-2976
- [10] KARÁSKOVÁ, Vlasta a Tomáš DOHNAL. *Zoorekreace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, 42 s. Ostatní. ISBN 978-80-244-2881-9.

- [11] KIKALOVÁ, Kateřina a Miroslav KOPECKÝ. *Úvod do studia prevence závislosti dětí a dospívajících*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 45 s. Studijní opora. ISBN 978-80-244-3928-0.
- [12] KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- [13] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
- [14] MICHALOVÁ, Zdeňka. *Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Praha: Portál, 2012, 162 s. ISBN 978-80-262-0182-3.
- [15] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- [16] MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. 220 s. Monografie. ISBN 978-80-87258-89-7.
- [17] MÜLLER, Oldřich. *Expresivní terapie ve speciální pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 101 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3686-9.
- [18] ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví: proč, co a jak*. Praha: Ve spolupráci s Českou zemědělskou univerzitou vydalo nakladatelství Brázda, 2007, 173 s. ISBN 978-80-209-0356-3.
- [19] PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 364 s. ISBN 978-80-7372-291-3.

- [20] *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 1. odborný seminář, 5.-7. září 2000, SZÚ Praha.* Praha: Free Teens Press, 2000, 181 s. ISBN 80-902898-0-0.
- [21] SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci.* Praha: Grada, 2014, 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.
- [22] SVOBODOVÁ, Ivona. *Praktické využití psů v zoorehabilitaci: skripta pro studenty.* V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2011, 193 s. ISBN 978-80-213-2197-7.
- [23] VELEMÍNSKÝ, Miloš. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků.* České Budějovice: Dona, 2007, 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6.
- [24] VITÁSKOVÁ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocí.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 80 s. ISBN 978-80-7368-764-9.
- [25] VOCILKA, Miroslav. *Netradiční forma prevence poruch chování: (náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež).* Praha: Tech-market, 1997, 92 s. ISBN 80-902134-8-0.
- [26] ZIKL, Pavel. *Terapie ve speciální pedagogice: (ergoterapie, fyzioterapie, Bazální stimulace).* Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 125 s. ISBN 978-80-7435-493-9.
- [27] *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Slapech nad Vltavou.* Praha: Archa, 1999, 39 s. ISBN 80-238-6156-5.
- [28] *1000 řešení alternativní medicíny.* Přeložil: Hana JOVANOVIČOVÁ. Praha: Sun, 2007, 350 s. ISBN 978-80-7371-202-0.

Internetové zdroje

- [1] Aura Canis: Otevíráme lidská srdce [online]. Šternberk: Aura Canis, 2017 [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://auracanis.cz>
- [2] Delfinoterapie.cz. *Delfinoterapie.cz* [online]. 2014 [cit. 2016-11-26]. Dostupné z: <http://www.delfinoterapie.cz/p/o-delfinoterapii.html>
- [3] *Dětský domov Havířov* [online]. Havířov: BANAN.CZ, 2017 [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.ddhavirovuvadi.cz/>
- [4] LACINOVÁ, Jiřina. *Nefarmakologické přístupy v péči o pacienty s Alzheimerovou nemocí - zooterapie* [online]. Brno, 2010 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://www.kognice.cz/kurz%20brno%202012%0prezentace/Lacinova.pdf>
- [5] Metodika felinoterapie, respektive Návštěvní služby včetně loutkových pohádek pro děti. *www.felinoterapie.estranky.cz* [online]. Mladá Boleslav: Nezávislý chovatelský klub, 2004 [cit. 2016-11-07]. Dostupné z: <http://www.felinoterapie.estranky.cz/clanky/klubove-dokumenty/metodika-felinoterapie-vcetne-loutkovych-pohadek.html>
- [6] Müller, O. Terapie ve speciální pedagogice – terapeutický úvod. In Potměšil, M. a kol. *Učební texty pro účastníky projektu „Další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti podpory komunikativních kompetencí žáků se vzdělávacími potřebami*. [online] EdA, o.s, 2010, [cit.26.1.2017] dostupný z: http://www.vcizp.cz/doc/2010/Uc_text_Rozmluva.pdf
- [7] Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018. *Min. školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online]. 2013 [cit. 2017-02-07]. Dostupné z: <http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/krajsky-urad/skolstvi/prevence-soc-patologickych-jevu/narodni-strategie-primarni-prevence-rizikoveho-chovani-deti-a-mladeze-na-obdobi-2013---2018-62422/>

- [8] *Nezávislý Chovatelský Klub* [online]. Mladá Boleslav: eStránky.cz, 2017 [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://www.nchk.estranky.cz/>
- [9] Novotný, J. S. & Okrajek, P. (2012). Vliv vybraných charakteristik rodinného prostředí na rizikové chování 15letých adolescentů. *E-psychologie* [online], 6 (2), 9-21 [cit. 2017-03-31]. Dostupný z <http://e-psycholog.eu/pdf/novotny-okrajek.pdf>. ISSN 1802-8853.
- [10] Občanské sdružení Avalone: Zooterapie do škol. *Občanské sdružení Avalone* [online]. Libíň: Avalone, 2013 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://www.avalone.cz/zds.html>
- [11] Projekt Pejsek. *Vítejte na stránkách O.S Alternace* [online]. Kutná Hora: webdone, 2009 [cit. 2017-03-16]. Dostupné z: <http://os-alternace.webnode.cz/projekty/>
- [12] ROSENBAUM, Marsha. *Bezpečnost především:...realistický přístup k dospívajícím a drogám* [online]. 2. San Francisco: Studio Reflex, 2006, 38 s. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: www.safety1st.org
- [13] ŠIMKOVÁ, Lenka. Socioterapie aneb Když poradenství nestačí. *Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky* [online]. 2009, [cit. 2017-02-07]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/socioterapie-aneb-kdyz-poradenstvi-destaci>
- [14] THE PEOPLE-PET PARTNERSHIP. *Healthy Animals* [online]. Washington: College of Veterinary Medicine, 2013 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://www.vetmed.wsu.edu/departments/service-units/csaw/people-pet-partnership>
- [15] ZOOKoutek ZŠ Jílové: Život v zookoutku Jak to vše začalo a pokračovalo.... *ZOOKoutek ZŠ Jílové* [online]. Jílové u Prahy: webdone, 2014 [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <http://zookoutek-zs-jilove.webnode.cz/>

Přílohy

č. 1 Přepis rozhovoru s Mgr. Buchtovou, Bonanza Vendolí, z.ú.

č. 2 Popis pohádky O pejskovi a kočičce – Jak dělali dort

č. 3 Koncepce pro Dětský domov a Školní jídelnu Havířov

- 1. Jak dlouho pracuje v oblasti zooterapie?** *„Myšlenka přišla v roce 2003, k samotné realizaci došlo v roce 2005. Od té doby se to tu stále rozvíjí. Takže to dělám 12 let.“*
- 2. Co vás přivedlo k zooterapii?** *„Děti mi vyrostly a já se vrátila k tomu, co mě vždycky bavilo a to byly koně. V té době jsem pracovala jako sociální pracovnice, kurátorka pro děti a mládež. Potkala jsem tam svoji dlouhodobou klientku. Byla jsem z toho trochu v rozpacích, protože jsme několik let řešily jen problémy. Jenže v tomhle prostředí u kydání hnoje, jsem najednou během odpoledne zjistila, že k sobě máme blízko. Problém, který jsme řešily roky, byl najednou vyřešen. Tehdy mě napadlo, že když to jde s námi dvěma, proč by nefungovalo i s dětmi. Pak jsme začali hledat vhodný objekt ke koupi. Manžel přišel s tím, že 3 km od našeho domova, ve stejné vesnici, je na prodej statek. V tu dobu jsem už pracovala jako vedoucí střediska Probační a mediační služby ČR ve Svitavách. Založila jsem neziskovou organizaci a deset let jsem dělala obojí. Přes den jsem chodila do práce a odpoledne byla na statku, kde jsme registrovali sociální službu Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Prevence s Bonanzou.“*
- 3. Deset let jste zvládala dělat obojí?** *„Ano, v té době jsem pracovala jako vedoucí střediska Probační a mediační služby ČR ve Svitavách, v Bonanze jsem pak rok pracovala bez nároku na odměnu. Zjistila jsem časem, že obojí se zvládat nedá a přestože jsem práci u PMS ČR měla velmi ráda a naplňovala mě, šla jsem cestou práce v Bonanze.“*
- 4. Kdo všechno ve vašem zařízení vykonává zooterapii?** *„Jeden sociální pracovník a dva pracovníci v sociálních službách. Na činnostech se pak podílí i další pracovníci – koordinátor služeb, techničtí pracovníci, pomocní pracovníci a dobrovolníci. Pracujeme v sociální oblasti, to je naše doména. Pro dítě není kancelář dobré místo. Tady u zvířat se rozvine vztah, důvěra a dítě se otevře.“*
- 5. Jak probíhá zooterapie ve vašem zařízení a jak často ji provádíte?** *„ Jsme tady 6 dní v týdnu, míváme i víkendovky, takže někdy i 7 dní. Je velmi nutné v téhle práci znát potřeby klienta, máme tady 13 koní, kozu, psa a kočky. Zvířata nám slouží jako prostředky k naplnění předem definovaných sociálních potřeb našich klientů. Na základě zjištěných potřeb pak vytváříme s klientem individuální plán a stanovíme cíle a kroky k jeho dosažení. Pak musíme přemýšlet o tom, který prostředek (zvíře) bude pro dosažení cíle vhodný. Je nutné vědět, které zvíře co podporuje a co popřípadě*

tlumí či potlačuje. Nejde tedy o nahodilý výběr zvířete, ale o přesně naplánovaný proces. Mě nezajímá, že dítě sedí na koni či s ním pracuje ze země, ale to, co prožívá a co se v něm děje. Zajímá mě, co se odehrávalo, když bylo s tím zvířetem...,to ho posunuje a mění. To je ta sociální práce. Pracujeme s emocemi, s prožíváním.“

- 6. Jakou metodu využíváte?** *„Využíváme aktivity s využitím koní (dříve nazývané jako léčebně pedagogicko-psychologické ježdění), tenhle název byl asi výstižnější. Pro nás je důležitý ten prožitek z toho ježdění – emoce a jeho vztah k potřebám klientů.“*
- 7. Nějaký psycholog k vám dochází?** *„Ne, nedochází. Ale kdybychom cokoliv potřebovali, vím na koho se obrátit. Věci běžné, sociální, řešíme sociální cestou. V současnosti tady máme děvče, kterému zřejmě pomůže jen psycholog, máme obavy, že je u něj nějaká porucha. Je to specifické dítě. Jinak tu psychologa nepotřebujeme.“*
- 8. Proč pracujete právě s koňmi? Je to proto, že máte ráda zrovna koně?** *„Přemýšlíme o tom, jak by zvířata pomohla. Nemáme tu jen taková zvířata, jen tak nějaký kuň nebo pes, ani ledajaká kočka tu být nemůže. Všechna zvířata mají dobrý charakter a jsou vychovaná, abychom je mohli v téhle práci použít. Tady zlej kuň ani jiné zvíře být ani nemůže.“*
- 9. V čem je podle vás zooterapie pro děti a mládež přínosná a prospěšná?** *„Ve všem. Zvířata rozvíjí osobnost, dávají jasnou zpětnou vazbu, neverbální – nemluví. Děti jsou zvyklé, že dospělí mluví, ale co říkají, časem ignorují. Něco dítěti vysvětlujete, zakazujete...,a jim je to jedno. Zvířata učí děti komunikovat neverbálně, jasně, bez předsudků, a naučí je to velmi rychle. Zvláště koně, jsou to velká zvířata. Děti se naučí jejich výraz rychle vyhodnocovat. Zvláštní je, jak si určité typy dětí vybírají koně, většinou sobě podobného.“*
- 10. Pro které děti je zooterapie vhodná?** *„Téměř pro všechny děti.“*
- 11. Pro které děti není vhodná?** *„Pro alergiky, dítě, které ubližuje zvířatům. I s tím se dá pracovat, ale je důležité to podchytit v určitém stádiu. Měli jsme tu chlapce, který doma vyvraždil králíky, ale zjistili jsme, že pro něj to byla určitá forma úniku z velmi stresové a napjaté situace. Není také vhodná pro toho, kdo spolupracovat nechce. Ovšem na začátku může být nechuť, ale můžeme klienta namotivovat a učinit mu nabídku, kterou může třeba jen zkusit. Když se chce, jde cokoliv. Měli jsme tu chlapce se zdravotním handicapem, u kterého jsme měli obavy, zda to vůbec půjde. Ale je důležité přemýšlet, jak to udělat, aby to šlo, než říkat, že to nejde. Jde o to hledat cestu, když se nám to podaří tu cestu najít, je to v pořádku. Jde o to vyzkoušet a teprve*

potom říct, zda to jde nebo ne. I tu alergii leckdy děti překonají, prach je tady všude. Omezíme pobyt, když se zrovna více práší, motivace je silná. “

12. Museli jste někdy řešit problémy s chováním dětí při výkonu zooterapie? *„Řešili jsme, samozřejmě.“*

13. Pokud ano, jaké to byly? *„Problémy řešíme často, ale ve spolupráci se zvířaty celkem rychle. Pokud je dítě bezhraniční, ke koni samo nemůže, aby nebylo ohroženo. Kůň dá najevo poměrně znatelně, co se mu nelíbí a já ani nemusím říkat: Hele, já ti to říkala. A to dítě to víckrát neudělá.“*

14. Chovaly se děti někdy ke zvířatům agresivně? *„Zkoušely to, ale zjistily, že tady to nefunguje. Takovým dětem se přidělí kůň, který jim hranice jasně vymezí a dá najevo, že tohle teda ne.“*

15. Vyžaduje práce s dětmi odlišný přístup než práce s dospělými při vykonávání zooterapie? *„Určitě vyžaduje, ale liší se i přístupy mezi dětmi určitého věku. V každém věku dítě potřebuje rozvíjet něco jiného. V určité etapě vývoje, třeba v 9 letech, je třeba namotivovat jinak, než třeba puberťáčky, které mají svůj vztah. S těmi jednáme taky jinak, snažíme se, aby pomáhaly těm menším.“*

16. Existují kritéria, podle kterých vybíráte děti k zooterapii? *„Máme tu děti s poruchou pozornosti, s problémy s učením, s hyperaktivitou. Na koni se tyhle děti zklidňují, tu roztěkanost se snaží mít pod kontrolou. Pravdou je, že je to brzy unaví. Venku bývají s koňmi asi 1 až 1,5 hodiny. V sedle třeba jen ¼ hodiny. Dítě není rozbité samo od sebe, vždy musíme počítat s tím, že žije v rodině a je ve škole. Nízkoprah je specifický tým, že děti mohou přijít i anonymně a kdy chtějí.“*

17. Na základě vašich zkušeností, domníváte se, že zvířata mohou pozitivně ovlivňovat chování dětí a mládeže? *„ Samozřejmě, že ano. Pokud tu máme např. submisivní dítě, vybíráme mu klidného a hodného koně a hned vidíme, jak mu roste sebevědomí. Zvláště u dívek puberťáček. Dítě je schopné dodržovat pravidla, i když nám rodiče tvrdí, že je doma není schopno dodržovat. Když to jde tady, proč to nejde tam? Kolikrát se tu rodiče diví, že tady to zvládnou.“*

18. Existují nějaká pravidla, manuál či metodika, kterými se řídíte při výkonu zooterapie? *„Vždycky musí být pravidla. Máme metodiku, která souvisí se sociálními službami, musíme tam popisovat metody, jaké používáme. Popisujeme tam, že kůň je prostředek a my využíváme určité metody té naší práce. Jsou tam aktivity, které uvádějí, co mají podporovat, podněcovat, a jak kterého koně pro tu kterou metodu*

použit. Máme soubor pravidel pro naše pracovníky, podle toho se ty metody používají.“

19. To je vaše metodika, kterou jste si zpracovali? *„Ano, to je naše know how.“*

20. Zajímají se jiné podobné organizace, instituce, zařízení o vaše zkušenosti a výsledky vaší práce? *„ Spolupracují s námi, ale jsme součástí celého systému práce s dětmi tady na okrese. Město nás považuje za významného poskytovatele sociálních služeb, ta provázanost jednotlivých služeb být musí. My o sobě vzájemně víme a pomáháme si. Může být třeba rodina, která využívá více služeb, dítě může chodit k nám do nízkoprahu, pak do mentorské asistence, pak může ambulantně docházet do střediska výchovné péče. Ale je důležité, abychom měli všichni vzájemně informace, samozřejmě nemůžeme dovolit zneužívání těchto sociálních služeb. Dále máme spolupráci s Květnou zahradou, které mají starší děti. Ale někdy nás osloví a jsou činnosti, při kterých si můžeme pomoci.“*

21. Myslíte si, že současná legislativa podporuje zooterapii? *„Nepřispívá, tou se zabývají lidi v kanceláři. Na jednu stranu je chápu, řeší jenom papíry. Ať už jsme u aktivit s využitím koní, které jsou v pedagogické i psychologické rovině, je velmi těžké jim vysvětlit, že kuň není učební pomůcka, že není jako pravítko. A tím, že není učební pomůcka, je tedy nestabilní. V psychologii a zdravotnictví, tam je to jiné, tam jsou jasné výsledky, tam je to uchopitelné.“*

22. Existuje nějaké slabé místo, které vás brzdí ve vaší práci? *„Peníze a prostory. Jsme soukromými majiteli statku, kde Bonanza provozuje činnosti, i když tu nebydlíme. Ale získat dotace je hodně složité. Ze sponzorských darů to neutáhneme. Kolikrát nám tu pracují řemeslníci i na dluh. Plánů máme mnoho, chceme tu pracovat s celými rodinami, chceme rozvíjet sociální služby a věnovat se i sociálnímu podnikání. Ten nově vybudovaný prostor by nám mohl přinášet další peníze. Problém je, že dotace jsou čím dál menší.“*

23. V současné době je zooterapie všeobecně rozšířeným pojmem. Myslíte si, že je to moderní záležitost? *„Zooterapie je stará záležitost, ale společnost se mění. Dřív jezdily děti k babičkám a tetám na venkov, rodiny byly vícegenerační. Dřív si děti hrály v lese, rodiny byly více spolu. Teď je odtahujeme od počítačů. To vám řekne každý psycholog. Lidé patří mezi tvory, kteří zvířata a přírodu kolem sebe potřebují. Snad každý si nejlépe odpočine v lese a to kolem sebe ani nemusí mít zvířata.“*

24. Podle některých výkladů se za zooterapii považuje i pouhá přítomnost zvířete např. v čekárně u zubaře umístěné akvárium s rybičkami. Jaký na to máte

názor? „*Rybičky? Tohle si nemyslím. Zooterapie je terapie. Musí mít přímý kontakt se zvířetem a musí být stanovený cíl, tj. proč děláme, to co děláme. To je terapie. Že někdo jenom kouká na morče, to terapie není.*“

25. Máte nějaké zkušenosti, které byste ráda předala dále? „*Zajímala jsem se, zda někdo v Čechách tuhle činnost v sociální oblasti provozuje. Je to pole neorané, nevím o nikom, kdo by tohle dělal.*“

26. Máte ve své práci následovníky? „*Já nevím, ale věřím, že mám. Syn je koordinátorem sociálních služeb a také někteří kolegové práci dělají s nadšením a přesvědčením o smyslu své práce. Věřím tedy, že někoho vychovám. Nechtěla bych, aby Bonanza skončila, když skončím já. Často si o tom povídáme s kolegou z Květné zahrady o následovnicích, a jak dlouho to ještě vydržíme.*“

Pohádka s živými zvířátky O pejskovi a kočičce – Jak dělali dort

Dne 15. 01. 2017 v 16.00 jsem se zúčastnila hrané pohádky se živými zvířaty, kterou pořádalo sdružení Aura Canis, z. s. v Křesťanském rodinném centru Sedmikráska, z. s. v Hradci Králové v rámci preventivního a vzdělávacího programu. Pohádka je určena především dětem předškolního i mladšího školního věku, ale i dětem starším. Sdružení Aura Canis pohádku hraje již několik let v mateřských školách, základních a speciálních školách po celé ČR. Hlavní aktérky se v průběhu let v hraní pohádky střídají, na představení si vodí své kočičí a psí svěřence, se kterými pohádku pro děti hrají. Pohádka i program jsou vždy přizpůsobeny věku a kategorii dětí, pro kterou se představení hraje.

Představení, kterého jsem se zúčastnila, se odehrávalo v tělocvičně ZŠ a MŠ Jana Pavla II., přítomno bylo 43 dětí spolu se svým dospělým doprovodem. Hlavními aktéry byli 2 členky Aura Canis, paní Holotíková a paní Rabasová, v hlavní roli zvířecí herci (bernský salašnický pes Bára, kříženec Ája a mainský mývalí kocour Šimon). V úvodu programu před samotnou pohádkou se děti seznámily se zvířaty, členky sdružení jim názorně ukazovaly, jak se jich správně dotýkat, když je chtějí hladit. Na základě obrázků s různou mimikou zvířat jim vysvětlovaly jejich řeč těla, aby rozeznaly zvíře agresivní, ustrašené nebo v přátelské náladě. Hlavním záměrem prezentace bylo ukázat dětem, jak se zachovat, pokud je na dětském hřišti nebo kdekoli jinde, kde není v dosahu pomoc dospělé osoby, napadne cizí pes.

Samotná pohádka trvala asi 15 minut, hlavní aktérky zapojovaly děti do děje, aby udržely jejich pozornost. Nutné podotknout, že při hraní pohádek ve školních zařízeních se představení zúčastňuje daleko menší počet dětí. V malé místnosti s velkým počtem dětí, bylo velmi složité udržet jejich klid a pozornost. Velmi malé děti celé představení narušovaly vykřikováním, při případném usměrnění rodičů také pláčem. Pokud byly děti vyzvány k asistenci, předháněly se jeden před druhým, takže zklidnit je a pokračovat v ději pohádky bylo velmi složité. Nicméně zvířata byla opravdu velmi klidná a tuto nejnáročnější část představení zvládla bez psychické újmy.

Po pohádce následovalo pro děti překvapení. Hostem byla malá slečna Anetka, která divákům předvedla novou soutěžní disciplínu „králičí hop“ se svými dvěma zakrslými králíky. Na závěr programu účinkující utvořili malé skupinky dětí, kterým pak umožnili pomazlit se postupně se zvířaty, která se zúčastnila celého programu. Děti mohly zvířata nejen mazlit, ale některé chovat, česat a položit se k nim.

Na představení jsem s sebou vzala čtyřletou dceru mé kolegyně Emičku, která mi posloužila jako výzkumný vzorek. Na jejím zájmu jsem chtěla posoudit, zda si malé dítě dokáže z takového představení něco užitečného odnést. Po celou dobu byla Ema během pohádky ukázněná, hlásila se, a pokud byla vyzvána, zapojila se do děje programu. Pohádka se jí prý velmi líbila, po skončení programu jsme si cestou domů o představení povídaly. Měla jsem dobrý pocit, že odpolední pohádka byla pro ni nejen vhodným využitím volného času, ale také zdrojem užitečných informací.

Využití relaxačně terapeutické místnosti v zařízení ústavní výchovy

Koncepce pro Dětský domov a Školní jídelnu Havířov, Čelakovského 1

V Ostravě dne 25. 8. 2006

Mgr. Ladislava Hilbertová
ředitelka DD a ŠJ

O B S A H

1. Úvod

2. Vymezení pojmů

3. Cíle projektu

4. Didakticko – metodický záměr

5. Zásady práce v terapeutické místnosti v podmínkách dětského domova

6. Cílová skupina

7. Způsoby získávání podkladů pro vyhodnocování vlivu terapeutické místnosti na děti

8. Závěr

Terapeutická místnost s možností využití prvků snoezelenu a felinoterapie

1. Úvod

Zřízením terapeutické místnosti vytvoříme podmínky pro takové speciálně pedagogické působení, které poskytne potřebným dětem určitý azyl před akutními i dlouhodobými problémy s možností přirozené ventilace, relaxace a pozitivního úniku z problémů, které by bez přítomnosti terapeutické místnosti byly řešeny ve standardním prostředí běžnými pedagogickými prostředky. S ohledem na stálý nárůst psychických i výchovných problémů dětí s nařízenou ústavní výchovou a s ohledem na zkušenosti odborníků, kteří již tento způsob výchovného a terapeutického působení provozují s velmi dobrými výsledky, se takováto možnost působení jeví jako dlouhodobě perspektivní a tvořivá.

2. Vymezení pojmů

a) snoezelen

Snoezelen můžeme chápat jako podpůrnou pedagogickou metodu. Snoezelen je speciálně vytvořené prostředí s relaxační a terapeutickou funkcí.

b) felinoterapie

léčba a relaxace prostřednictvím kočky

3. Cíle projektu

A/ krátkodobý cíl

Snižování stavů napětí a agresivity, řešení aktuálních zátěžových situací, působení na děti s oslabenou volní stránkou, narušenou psychickou stabilitou, zmírňování citové deprivace a negativních prožitků, relaxace, uvolnění, navázání bližšího kontaktu s uzavřenými dětmi, s dětmi stranícími se kolektivu, s dětmi, které mají momentální tíživý problém.

B/ dlouhodobý cíl

Zkvalitnění vztahů mezi dětmi a pedagogy, možnost netradičním způsobem dlouhodobě působit na děti vyžadující individuální a specifickou péči vyplývající z citové deprivace a narušené psychické stability či jiných zátěží majících kořeny v hereditě a nepříznivých poměrech v primární rodině.

4. Didakticko – metodický záměr

- Relaxace, uvolnění, ventilace problémů
- Rozvoj smyslového vnímání
- Snížení agrese
- Zvýšení pozornosti, soustředění
- Učení naslouchání
- Rozvoj komunikace, zejména verbální
- Posílení sebevědomí a sebehodnocení
- Odbourávání pocitů méněcennosti
- Pozitivní posílení vztahů a vazeb na nejbližší okolí

5. Zásady práce v terapeutické místnosti v podmínkách dětského domova

- Terapeutická činnost s dětmi vedená vyškolenými pedagogy (kvalitní zaznamenávání průběhu jednotlivých terapeutických činností, vyhodnocování)
- Upřednostňování především individuální práce s dětmi
- Využívání terapeutické místnosti s ohledem na aktuální potřebu, vyvarovat se stereotypu a formálnosti
- Práce s dětmi na základě dobrovolnosti a aktuálního stavu či problému, nikoliv však za odměnu či za trest
- Využívání prvků sociálně psychologických, snoezelenu, felinoterapie, relaxačních popřípadě jiných, vhodně zvolených

6. Cílová skupina

Chlapci a dívky ve věku 3-18, resp. 26 let s problémy v oblasti zejména výchovné a psychické.

- Děti se syndromem ADHD
- Děti s méně závažnými poruchami chování
- Děti psychicky deprivované
- Děti se sklonek k impulsivnímu jednání
- Děti ve složité životní situaci

7. Způsoby získávání podkladů pro vyhodnocování vlivu terapeutické místnosti na děti

- metoda pozorování dětí v průběhu terapie (písemný záznam)
- metoda rozhovoru po ukončení terapie (písemný záznam)
- vyhodnocení prožitků samotným dítětem (písemný záznam)
- vyhodnocení jednotlivých terapií terapeutem (písemný záznam)
- pohovory s vychovatelkami dětí zařazených do terapeutického procesu (písemný záznam)
- metoda dotazníku pro děti
- metoda dotazníku pro pedagogické pracovníky
- úzká spolupráce mezi terapeuty a vzájemné předávání informací o reakcích dětí
- fotodokumentace
- shrnutí a vyhodnocení výsledného efektu (dle potřeby, zpravidla pololetně a písemně)

8. Závěr

Zvolením správných pedagogických přístupů a za využití speciálně vybavené terapeutické místnosti budeme u dětí usilovat o prevenci, popřípadě zmírnění dopadů agresivního chování a jednání, emoční oploštělosti, deprivace, únikových tendencí v zátěžových situacích, rovněž budeme usilovat o předcházení negativních emocí, impulsivity nebo závadového chování u těch případů, kde to bude možné.

Zajistíme primární preventivní působení na ty děti v našem dětském domově, které pomoc tohoto charakteru potřebují. Tímto se budeme snažit o přesunutí zásahu odborníků z oblasti psychologie, psychiatrie do oblasti sekundární, přičemž budeme samozřejmě úzce spolupracovat a konzultovat hraniční případy.

S ohledem na příznivé výsledky uváděného způsobu práce s dětmi a mládeží, zmiňované v odborných studiích a literatuře předpokládáme výrazný efekt a možnost primárně ovlivnit určitá negativa ve výchově nám svěřených dětí.